

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra sociologie a andragogiky

Dvě tváře sociálního vyloučení

Vymístění Romů na venkov

Two faces of social exclusion

Displacing Roma people in the countryside

Jan Zadina

Vedoucí závěrečné bakalářské práce PhDr. Daniel Topinka Ph.D.

Olomouc 2011

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně a uvedl v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použil.

V Olomouci dne

.....

Děkuji PhDr. Danielovi Topinkovi Ph.D. za odborné vedení, cenné rady, jeho čas a připomínky, které mi poskytl před i během zpracování této bakalářské práce.

Anotace

Tato práce je zaměřena na deskriptivní reflexi sociální politiky vymísťování sociálně vyloučených Romů na venkov skrze popis jejich situace. Venkov představuje specifické prostředí, které se do života sociálně vyloučených Romů promítá v mnoha rovinách, ať již jde o specifický charakter venkovu vlastního trhu práce či o sociální kontrolu mezi obyvateli malých vesnic. Jedinečné vlastnosti českého venkova a vesnického prostředí představují riziko prohloubení sociálního vyloučení vymísťovaných Romů, ale přináší i několik potenciálních výhod a možností, jak tento sociální jev zmírnit.

Klíčová slova:

Sociální vyloučení, Romové, venkov, město, vymísťění,

Abstract:

This work aims at reflection of social policy of displacing socially excluded Roma people in the countryside. by means of descriptive reflection of their situation. The specific environment of countryside affects the lives of socially excluded Roma people on many different levels, be it the typical character of job market or social control among the inhabitants of small villages. These unique properties of the Czech countryside represent both the danger of increase in social exclusion of displaced Roma people as well as potential advantages and possibilities of decreasing this social phenomenon.

Keywords:

Social exclusion, Roma, countryside, town, displacement

1 Obsah

1	Úvod	- 1 -
2	Teoretické vymezení a základní pojmy	- 2 -
2.1	Kdo je to Rom?	- 3 -
2.1.1	Romská kultura.....	- 4 -
2.2	Koncept sociálního vyloučení.....	- 5 -
2.2.1	Prostorové vyloučení.....	- 7 -
2.2.2	Symbolické vyloučení	- 9 -
2.2.3	Ekonomické vyloučení.....	- 9 -
2.3	Kultura chudoby	- 10 -
3	Důsledky sociálního vyloučení Romů	- 11 -
4	Venkov	- 13 -
4.1	Prostějovský venkov	- 15 -
5	Město	- 17 -
5.1	Město Prostějov	- 18 -
5.2	Romové a sociální vyloučení v městském prostředí	- 19 -
6	Vymístění aneb z města na venkov	- 20 -
6.1	Perspektivy integrace sociálně vyloučených Romů do venkovských struktur	- 21 -
6.2	Vsetín, dům č. p. 1366	- 23 -
6.2.1	Poschla a politické konsekvence	- 26 -
6.2.2	Z domu č. p. 1336 na vesnici.....	- 27 -
6.3	Asanace lokality U sv. Anny.....	- 27 -
6.4	Aktuální případ- holešovské vymístění.....	- 29 -
6.5	Shrnutí případů	- 30 -
7	Byla vanička vylita i s dítětem?	- 31 -
7.1	Výzkumné otázky.....	- 32 -
7.2	Výzkumné cíle.....	- 32 -

7.3	Metodologie	- 32 -
7.4	Schéma dotazování	- 33 -
7.5	Etnografické pozorování	- 33 -
7.6	Ochrana respondentů a etické zásady.....	- 34 -
8	Nový domov vymístěných	- 35 -
8.1	Obec Noční.....	- 35 -
8.2	Obec Syrová	- 36 -
8.3	Obec Louka.....	- 38 -
9	Závěr.....	- 40 -
10	Zdroje	- 45 -
10.1	Internetové zdroje	- 46 -

1 Úvod

V této práci si kladu za cíl srovnat kontext sociálního vyloučení Romů ve městech a na venkově. Tento cíl jsem si vybral proto, že jsem se na pozici terénního pracovníka účastnil v roce 2010 výzkumu pro interní využití organizace Člověk v tísni, který měl zmapovat osídlení města Prostějov a jeho okolí Romy. Samotný výzkum byl mimo jiné zajímavý tím, že Romové nebyli po venkově zastoupeni rovnoměrně. Vyskytovala se tak území, jako třeba na západ od vojenského újezdu Libavá, kde téměř Romové nebyli. Díky značné extenzivně tohoto mapování jsem narazil na spoustu Romů v různých situacích, což mne poměrně překvapilo. Rozmanitost životních situací a příběhů byla taková, že některé běžné s Romy spojené stereotypy, působily výrazně kontrastně k realitě.

Rozhovory, které jsem měl za úkol provádět, byly ale také zábava, například když jsem se dozvěděl, že Romové, kteří nemají skoro nic, a dům jim padá na hlavu, mají v mrazáku dietní bůček, nebo když jsem si vyslechl, jak byrokrat může zjihnout před romským temperamentem. Na druhou stranu jsem ale také vyslechl příběhy, které se nebojím označit za tragické. Jako třeba ten, kdy se dva senioři starají o svá vnoučata, od kterých utekla matka a otec sedí ve vězení. Dědeček dětí prodělal několik těžkých infarktů, a zatímco byl v zimě v nemocnici, jeho manželce a dětem se zhroutil střecha domku z vepřovic, který se snažili co nejvíce zvelebit.

Má práce vypadala tak, že jsem přijel do vytipované vesnice a místních, které jsem potkával, jsem se ptal, zda a kde zde bydlí Romové. Když jsem zazvonil či zaklepal na dveře romského domu, dostávalo se mi různých reakcí. Zažil jsem situace, kde mi bylo vynadáno a můj nos dělilo od kolize s v půli věty zabouchnutými dveřmi několik centimetrů. Zažil jsem ale také případy, kdy mě potenciální respondent bez okolků okamžitě pozval dovnitř, i přes svou bídu a chudobu mi nabídl kávu či cigaretu a na choulostivé otázky na zadluženost nebo kriminalitu sociálně vyloučených Romů ve vesnici odpovídal velkoryse a bez okolků.

Při tomto výzkumu jsem se pohyboval v prostředí několika sociálně vyloučených romských lokalit a poznal jsem, že prostředí venkova je ve srovnání se situací ve městech v kontextu sociálního vyloučení v mnohém odlišné.

Téma je o to zajímavější, že není v odborné literatuře patřičně zpracováno, v odborné literatuře a výzkumných pracích jsem nacházel spíše jen okrajové zmínky či výzvy k prozkoumání problému sociálního vyloučení ve venkovském prostředí.

Domnívám si, že si zaslouží pozornost zejména proto, že skýtá potenciál reflektovat mnohdy využívanou sociální politiku vymístování, kdy se vyloučené lokality ve městech likvidují vystěhováním Romů na venkov.¹ Při mapování Prostějovska jsem mluvil s několika Romy, kteří žijí v sociálním vyloučení po vystěhování z Prostějova nebo z Vsetína. Stejně tak jsem přicházel do kontaktu se sociálně vyloučenými Romy, kteří byli při asanaci prostějovské sociálně vyloučené lokality U svaté Anny rozstěhováni po prostějovském venkově.

Mým cílem je tedy získat od sociálně vyloučených Romů, kteří se dostali na venkov následkem vymístění z města, data o jejich životě na venkově. Na základě takto zjištěných faktů hodlám posléze provést analýzu dopadů venkovského prostředí na z města vystěhované Romy a reflektovat tak další etapu jejich života po mnohdy dobře popsané a leckdy kontroverzní etapě života v sociálně vyloučené lokalitě a následném vystěhování z města. Vyniknout by tak také měl kontrast mezi venkovským a městským prostředím a jejich dopady na život sociálně vyloučených Romů.

2 Teoretické vymezení a základní pojmy

Teoretickými východisky práce se staly tři celkem koncepty. Koncept sociálního vyloučení, kultury chudoby a vymístění. V úvodu je postupně představím. Vybral jsem je, protože koncept sociálního vyloučení

¹ PALOVÁ, P. *Integrace Vsetínských Romů: případ Poschla*. Ostrava, 2009. 77 s.
Diplomová práce na Filozofické fakultě Univerzity Palackého na katedře sociologie a andragogiky. Vedoucí diplomové práce PhDr. Daniel Topinka, PhD.

reflektuje horizontální (tedy nemajetkové) nerovnosti ve společnosti a nejlépe popisuje situaci sociálně vyloučených Romů. Koncept chudoby se dobře hodí pro porozumění životu a mechanismům uvnitř sociálně vyloučené lokality. Učí, že stane-li se chudoba sociální realitou, jak to v sociálně vyloučených lokalitách bývá, adaptační mechanismy a sociální strategie jejich obyvatel se přizpůsobují právě této realitě a jsou tak někdy mimo, někdy dokonce v opozici proti obvyklým majoritním životním strategiím.

Koncept vymístění se věnuje nedobrovolnému či vynucenému přemísťování z jednoho místa na druhé. To je případ všech rodin vybraných pro tento výzkum.

Nejdříve ale vysvětlím pojem Rom, a jak ho budu používat, protože prostupuje celým textem.

2.1 Kdo je to Rom?

Antropologický přístup se k Romům může stavět jako k nositelům romské kultury ve smyslu absence individualismu, specifického pojetí rodiny či majetkových vztahů.² Tyto vztahy stručně popíšu v další podkapitole. Skutečností je, že i v rámci romské kultury existuje řada subkultur, které zastupují například Olašští Romové či němečtí Romové Sinti. V České republice jsou ale, jak vyplývá z odborné literatury a výzkumů, nejvíce zastoupeni slovenští Romové.

Romská etnicita nebo národnost v diskursu veřejného mínění podporovaném mediálním diskursem bývá mnohdy připsaným statutem. Osobně jsem například nejednou zažil situaci, kdy byl za Roma na základě vzhledu považován můj indický spolupracovník.

Jedním způsobem jak nahlížet na Romskou etnicitu či národnost je podle toho, kdo se za Roma sám označuje či kdo se sám hlásí k romské národnosti nebo etnicitě. Takový přístup je například volen v případě Sčítání lidí, domů a bytů. Podle Českého statistického úřadu je ale počet Romů, kteří se takto k Romské etnicitě hlásí, mnohem nižší, než

² JAKOUBEK, Marek. Romská kultura: Jedna z výrazných determinantů chudoby a ekonomického neúspěchu Romů. In *Mluvíme o Romech: Aven vakeras pal o Roma*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2009. s. 78.

odpovídá realitě.³ Princip kolektivní identifikace sebe sama jako příslušníka národa či etnika ale nemusí být pro Romy ničím podstatným a otázka „co to znamená být Romem?“ může být interpretována individuálně a rozdílně.

Ať už jde ale o etnicitu připsanou člověku okolím, i třeba na základě vzhledu, nebo o sebeidentifikaci, jsou oba tyto přístupy ovlivňovány i problematikou sociálního vyloučení⁴ a v tomto kontextu se taky k označení „Rom“ budu stavět v dalším textu, což považuji za legitimní kvůli tomu, že se věnuji především sociálně vyloučeným Romům.

Jak bylo řečeno na začátku této podkapitoly, dá se na Romy nahlížet jako na nositele romské kultury. Tuto romskou kulturu definují dílčí znaky, které nalezneme u všech romských subetnik. Tyto znaky stručně popisují v dalším textu.

2.1.1 Romská kultura

Ve veřejném mínění a nepřímo i v mediální sféře se můžeme setkat se zaměřováním kultury chudoby za romskou kulturou a akcentováním významu romské etnicity v souvislosti se stereotypizací sociálně vyloučených Romů.

Sama otázka ‚Co je to romská kultura?‘ je poměrně kontroverzní. Za dob socialistického režimu byla na Romech uplatňována asimilační politika⁵, která má mimo jiné za následek, že tradiční romskou kulturu ve smyslu umění zvyků a tradic, nese dnes současně již jen část ‚romské elity‘. Zachována ale víceméně zůstala rodinná struktura. Jak zdůrazňuje Marek Jakoubek, je pro romskou rodinu typický silný kolektivismus. Od dítěte se nečeká, že se stane samostatným silným individuem a určujícím faktorem organizace Romů je příbuzenství.⁶

³ Český statistický úřad [online]. 2003 [cit. 2011-04-14]. Vybrané národnosti České republiky. Dostupné z WWW:

<[http://notes2.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/t/57004FD472/\\$File/Kapitola3.pdf](http://notes2.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/t/57004FD472/$File/Kapitola3.pdf)>.

⁴ JAKOUBEK, Marek. *Romové - konec (ne)jednoho mýtu : Tractatus culturo(mo)logicus*. 1. vydání. Praha : Socioklub, 2004. 317 s. ISBN 80-86140-21-0. s. 15-18.

⁵ ANDREA, Baršová. Problémy bydlení etnických menšin a trendy k rezidenční segregaci v České republice. In VÍŠEK, Petr. *Sešity pro sociální politiku : Romové ve městě*. Praha : Socioklub, 2002. s. 3-42. ISBN 80-86484-01-7.

⁶ JAKOUBEK, Marek. Romská kultura : Jedna z výrazných determinant chudoby a ekonomického neúspěchu Romů. In KALEJA, Martin; KNEJP, Jan. *Mluvme o Romech : Aven vakeras pal o Roma*. Ostrava : Ostravská univerzita, 2009. s. 78-86.

Tato skutečnost má v praxi dalekosáhlé důsledky. Omezuje možnost vymanit se z okovů sociálního vyloučení, pokud jím je postižena celá rodina. Pokud je potom v rodině jedinec ekonomicky aktivní natolik, že by běžně byl schopný nežít v sociálním vyloučení, rozplynou se většinou jeho finanční prostředky v rodině. Na druhou stranu tato příbuzenská struktura představuje určitou jistotu, záchranu, že jedinec neupadne do takové krize, která by například ohrožovala jeho existenci.

2.2 Koncept sociálního vyloučení

Definice sociálního vyloučení je mnoho a liší se podle kulturního kontextu i samotného kontextu použití.⁷ Definice Dr. Hillary Silver zní: „Sociální exkluze je multidimenzionální proces postupující dezintegrace společnosti, vylučující skupiny a jedince ze společenských vztahů a institucí, což jim znemožňuje plné zapojení v normálních, normativně stanovených aktivitách společnosti, ve které žijí“⁸. Definice Organizace spojených národů nebo Evropské Unie potom doplňují zmíněnou definici například o upírání lidských práv, které je charakteristické například pro romské osady na Slovensku.⁹ Jako výstižnou a vhodnou definici pro kontext této práce chápu Marešem doplněnou definici Komise evropských společenství: „... představuje sociální exkluze vyloučení jedinců i sociálních skupin z ekonomického a sociálního života (z trhu práce, společenských organizací, sousedství v majoritní populaci apod.), a tím i z možnosti podílet se na právech (především sociálních), životních prostředcích a zdrojích blahobytu sdílených zbytkem populace.“¹⁰

Koncept sociálního vyloučení nahradil méně komplexní dříve uznávaný koncept chudoby. Liší se tím, že koncept chudoby chápe společnost jako stratifikovanou pouze vertikálně. Koncept sociálního vyloučení reflektuje i koncept chudoby, ale přidává k němu vedle vertikální linie stratifikace společnosti podle dělby kapitálu, případně moci, ještě

⁷ SILVER, Hilary. *Social Exclusion : Comparative analysis of Europe and middle east youth* [online]. Dubai : Dubai school of government, 2007 [cit. 2011-04-03]. Dostupné z WWW: <http://shababinclusion.org/files/558_file_Silver_Paper_final.pdf>.

⁸ Tamtéž

⁹ MAREŠ, Petr. *Faktory sociálního vyloučení*. 1. vyd. Praha : Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2006. 41 s. ISBN 80-87007-15-8.

¹⁰ MAREŠ, Petr. *Faktory sociálního vyloučení*. 1. vyd. Praha : Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2006. 41 s. ISBN 80-87007-15-8.

horizontální rozměr a reflektuje tak, že společnost není jakýmsi konzistentním a homogenním celkem, ale spíše množinou různých specifických, vzájemně interagujících veličin.

Koncept sociálního vyloučení nestojí na všeobecném odborném konsenzu. Je mu vyčítáno, že jde jen o nový pojem, či spíše konstrukt, označující tentýž jev, že jde o nový způsob, jak pojmenovat chudobu.¹¹ Faktem je, že chudoba, ať už relativní nebo absolutní, bývá průvodním jevem sociálního vyloučení a může být i jeho příčinou. Koncept sociálního vyloučení ale přináší zmiňovaný horizontální rozměr a také nepřímo vyvolává neodbytnou a znepokojivou otázku, zda nejsme jako majorita zodpovědní za vytlačení některých menšin na okraj společnosti, zda ideologie demokracie, lidských práv a rovného přístupu nevykazuje trhliny, ve kterých uvízli sociálně vyloučení. Koncept sociální exkluze tedy vykazuje oproti konceptu chudoby podstatnou multidimenzionalitu. Sociálně vyloučení jedinci podle něj nejsou odříznutí jen od finančních zdrojů, ale vzhledem k selektivní uzavřenosti pracovního trhu nebo vzdělávacích institucí nemají majoritě rovnocenné možnosti změny své budoucnosti, seberealizace prostřednictvím práce i volnočasových aktivit nebo například možnost koupě nové nemovitosti bez rizika neúnosného zadlužení.

S konceptem sociálního vyloučení také úzce souvisí koncepty sociální integrace, sociální inkluze a sociální koheze.

Jak napovídají již názvy, koncept sociální integrace označuje situaci, kdy se nový, neznámý nebo dosud sociálně neintegrováný (tudíž sociálně vyloučený) prvek společnosti (jedinec, etnikum, národnostní menšina atd.) má stát svébytnou částí majoritní společnosti za přijetí jejích pravidel, ale zároveň zachování své identity a integrity, protože je nezbytné také přizpůsobení se majoritní společnosti integrujícímu se prvku. Sociální inkluze pak představuje „vyšší stupeň integrace“¹², kdy společnost přijme vyloučenou část společnosti na úrovni individuí, můžeme mluvit o splynutí dvou částí společnosti, nejde ale o asimilaci.

¹² JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. 1. vyd. Praha : Portál, 2001. 288 s. ISBN 80-7178-535-0.

Koncept sociální koheze se zabývá ‚společenskou soudržností‘. Společenskou kohezi tvoří společenská pouta, jako je pracovně-ekonomický systém, institucionální systém, ale i intersubjektivní vztahy, sdílené mínění nebo dokonce společný nepřítel.¹³

Zmíněné koncepty a jejich vztahy jsou součástí akademického diskursu a promítají se do diskursu politického i sociálního. Například pak i do legislativy Evropské unie nebo OSN.

Koncept sociálního vyloučení se dostal do popředí právě díky nastavení sociální politiky, které mimo jiné reaguje na problém zvýšené nezaměstnanosti. Právě koncept sociálního vyloučení poukázal na to, že nezaměstnanost nemusí být důsledkem neochoty nebo neschopnosti pracovat, ale může ji způsobit globální vývoj makroekonomických systémů nebo diskurs veřejného mínění. Aspekty sociálního vyloučení jsou především:

2.2.1 Prostorové vyloučení

Sociální vyloučení má mnoho podob a jednou z nejlépe pozorovatelných je segregace v prostoru, vytvoření sociálně vyloučeného lokality. V případě české republiky jde o lokality převážně s etnickou většinou Romů.¹⁴ Většinou jde o prostor, který je v povědomí majoritní populace jakousi samostatnou částí města či vesnice, které se mnohdy vyhýbá. Vyznačuje se většinou na pohled špatným stavem obydlí, nepořádkem, je s ní u majoritní společnosti spojena obava ze sociálně patologických jevů a kriminality. Ta mívá opodstatnění v realitě, ale ne vždy je obava úměrná skutečnému nebezpečí¹⁵. Tyto znaky sociálně vyloučené lokality mohou dále přispívat ke stigmatizaci a sociálnímu vyloučení

¹³ Interpretations of social cohesion. In *Report of high-level task force on social cohesion : Towards an active, fair and socially cohesive europe* [online]. Strasbourg : Council of Europe, 2008 [cit. 2011-04-24]. Dostupné z WWW: <[http://www.coe.int/t/dg3/socialpolicies/source/TFSC\(2007\)31E.doc](http://www.coe.int/t/dg3/socialpolicies/source/TFSC(2007)31E.doc)>.

¹⁴ *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti* [online]. Praha : GAC, 2006 [cit. 2011-04-18]. Zkoumané lokality, s. 15. Dostupné z WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/3043/Analiza_romskych_lokalit.pdf>.

¹⁵ TOPINKA, Daniel; JANOUŠKOVÁ, Klára. *Výzkum rizikových faktorů souvisejících s existencí sociálně vyloučených romských lokalit ve městě Přerově* [online]. Ostrava : Sociofaktor, 2009 [cit. 2011-04-24]. Dostupné z WWW: <<http://www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/dokumenty-pro-lokalitu-prerov/vyzkum-rizikovych-faktoru-svl-v-prerove-sociofaktor-2009-vyzkumna-zprava/download>>.

Romů¹⁶, protože nebývají vždy spojovány s místem, jako spíše právě s Romskou etnicitou. Prostorová segregace může být „vynucována majoritní společností,...“ dána „neosobními strukturálními faktory“, nebo může být i dobrovolným odloučením, které není charakteristické jen pro znevýhodněné a deprivované, ale i pro privilegované“.¹⁷ Prostorová segregace ale ještě, v případě Romů to platí obzvlášť, neznamená, že by obyvatelé tohoto prostoru tvořili homogenní komunitu.

Prostorové vyloučení ale neznamená pouze „vytvoření ghetta“. Velice často jde také o odříznutí od infrastruktury a v takové deprivované zóně potom například nenajdeme hustotě obyvatel odpovídající počet obchodů, bankomat a jedinou pobočkou dalších institucí bývá mnohdy policejní služebna. Do takových zón se potom městu většinou nevyplatí investovat, a tak se může stát, podobně jako v případě lokality U svaté Anny v Prostějově, že zde nebyly zřízeny kanalizační přípojky, plynovody a další sítě. Deprivovaná zóna také snižuje hodnotu nemovitostí ve svém okolí, tím přitahuje opět sociálně slabší obyvatelstvo, čímž zvyšuje riziko prohloubení sociální vyloučení v lokalitě.

Existuje ale také názor M. Harrisona, že je „geografická koncentrace pro menšinové obyvatele výhodná, např. z hlediska ochrany proti rasistickým útokům, možnosti politické organizace, možnosti rozvoje dobrovolných náboženských, vzdělávacích a kulturních aktivit a hodnoty přítomnosti vlastní jazykové skupiny.“¹⁸ Dobrým příkladem takové hromadné akce jsou ‚proti-demonstrace‘ Romů, kteří se staví proti pochodům pravicových radikálů, jako třeba poměrně nedávno v Krupce na Teplickou.¹⁹

¹⁶ *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti* [online]. Praha : GAC, 2006 [cit. 2011-04-18]. Zkoumané lokality, s. 10. Dostupné z WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/3043/Analyza_romskych_lokalit.pdf>.

¹⁷ MAREŠ, Petr. *Faktory sociálního vyloučení*. 1. vyd. Praha : Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2006. Prostor a sociální exkluze, s. 10. ISBN 80-87007-15-8.

¹⁸ HARRISON, Malcolm L. *Housing „Race“ : Social policy and empowerment*. Aldershot : Avebury, 1995. s. 58.

¹⁹ Modlíci se Romové přehradili cestu extremistům v Krupce, rozehnala je policie. *iDnes.cz* [online]. 9.4.2011, [cit. 2011-04-24]. Dostupný z WWW: <http://zpravy.idnes.cz/modlici-se-romove-prehradili-cestu-extremistum-v-krupce-rozehnala-je-policie-187-/krimi.asp?c=A110408_173957_usti-zpravy_oks>.

2.2.2 Symbolické vyloučení

Symbolické vyloučení je dalším projevem sociálního vyloučení a je spojeno „se stigmatizací jedinců či skupin“.²⁰ V případě Romů jde o stereotypní myšlení v majoritní populaci, kdy jsou Romové chápáni nejprve jako příslušníci svého etnika a až poté jako občané.²¹ Taková stereotypizace se promítá i do mediálního obrazu, kde bývá zdůrazňována etnická příslušnost Romů podobně jako u občanů jiných zemí jejich státní příslušnost. Respektive pouze zmiňována, ale akcentována v tom smyslu, že u majoritní populace etnicita nebo státní příslušnost většinou zmiňována není. Dobrým a za sebe mluvícím příkladem je, že u jediného případu závažné kriminální činnosti Romů, na který jsem narazil v celém okrese Prostějov, byla televize. Šlo o obec, kde podle tehdejšího respondenta došlo před několika lety k incidentu, kdy Rom v opilosti pobodal ne-roma. Zdůrazňuji, že šlo o jediný výzkumným týmem zaznamenaný případ takto závažné sociální patologie. I přesto, že od incidentu uplynulo několik let, se se mnou zdejší Romové nechtěli bavit z obavy ze zveřejnění jejich výpovědi v médiích. Na ‚obavu z televize‘ jsem navíc narážel poměrně často.

2.2.3 Ekonomické vyloučení

Další dimenzí sociálního vyloučení je ekonomické vyloučení. Tento pojem v sobě skrývá vyloučení z ekonomického koloběhu vzdělání, práce, finančního příjmu a výdeje.

Jak se zmiňuje Hirt a Jakoubek, „významným charakteristickým rysem je uzavřený ekonomický systém vyznačující se například zastavováním osobních věcí a půjčováním peněz na vysoké úroky.“²² Ten je mimo jiné reakcí na to, že sociálně vyloučení bývají vyloučení z ekonomických struktur majoritní společnosti, jako je bankovní systém úvěrů a podmínky jejich přidělování. Na tomto ekonomické systému potom v praxi profitují

²⁰ *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti* [online]. Praha : GAC, 2006 [cit. 2011-04-18]. Pojmy, s. 9. Dostupné z WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/3043/Analýza_romskych_lokalit.pdf >.

²¹ MAREŠ, Petr. *Faktory sociálního vyloučení*. 1. vyd. Praha : Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2006. Etnicita - Romové, s. 17. ISBN 80-87007-15-8.

²² HIRT, Tomáš; JAKOUBEK, Marek. *Souhrnná zpráva o realizaci výzkumného projektu HS 108/03* [online]. Plzeň : Západočeská univerzita, 2004 [cit. 2011-04-24]. Úvod do problematiky, s. 2. Dostupné z WWW: <<http://www.mpsv.cz/files/clanky/1727/zprava.pdf>>.

společnosti poskytující nebankovní úvěry za nepříznivých podmínek, lichváři a u sociálně vyloučených Romů je potom časté i půjčování na vysoký úrok mezi samotnými Romy.²³

2.3 Kultura chudoby

Vedle konceptu sociálního vyloučení koexistuje koncept kultury chudoby, který představuje alternativu konceptu sociálního vyloučení. Nejde však o vzájemně se vylučující, jako spíše doplňující se a související koncepty.

Sociálně vyloučení jedinci si podle této teorie vytváří své vlastní adaptační mechanismy na chudobu, přičemž důsledkem je uchýlení se k ‚nemajoritním‘ sociálním strategiím, posun významu některých hodnot, či vznik úplně nových respektive opět ‚nemajoritních‘ sociálních norem. Jako sociální normu zde chápu „Podobnost, kterou je možno pozorovat v *chování* většího množství lidí.“²⁴, ovšem s tím dodatkem, že může mít preskriptivní charakter.

Významnou roli hraje mezigenerační reciprocita, kdy jsou tyto hodnoty a normy předávány potomkům, kteří již v sociálním vyloučení vyrůstají a internalizují si tak sub-kulturu chudoby odmalička.

Právě specifický hodnotový systém doplněný systémem normativním jsou hlavními prvky, kterými se v antropologické perspektivě vyznačuje kultura. Kultura chudoby je svými nositeli typicky nevědomá, a ačkoliv se o ní mluví v České Republice převážně v souvislosti s Romy, nemá její koncept s etnicitou nic společného a vyznačuje se stejnými rysy i například u obyvatel indických slumů.

Zmíněné aspekty sociálního vyloučení a dalších popsanych konceptů mohou mít pro své nositele důsledky, které dále popíšu.

²³ TOPINKA, Daniel; JANOŠKOVÁ, Klára. *Výzkum rizikových faktorů souvisejících s existencí sociálně vyloučených romských lokalit ve městě Přerově* [online]. Ostrava : Sociofaktor, 2009 [cit. 2011-04-24]. Interpretace situace obyvateli sociálně vyloučených lokalit, s. 192. Dostupné z WWW: <<http://www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/dokumenty-pro-lokalitu-prerov/vyzkum-rizikovych-faktoru-svl-v-prerove-sociofactor-2009-vyzkumna-zprava/download>>.

²⁴ JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. 1. vyd. Praha : Portál, 2001. 288 s. ISBN 80-7178-535-0.

3 Důsledky sociálního vyloučení Romů

Důsledky výše popsaných faktorů sociálního vyloučení se projevují především vysokou nezaměstnaností mezi Romy, jejich obecně nízkou vzdělaností a špatnou situací, co se týče bydlení.

Problémem, který úzce souvisí se zaměstnaností a je považován za jednu z největších překážek sociální inkluze, přičemž i prohlubuje exkluzi, je obecně nízká vzdělanost sociálně vyloučených Romů. Výzkumy ukazují, že nejčastěji dosaženou úrovní vzdělání je úroveň základní školy nebo výučního oboru.²⁵

Problém, vzdělání Romů má také další rozměr, a to sice v praxi Romům mnohdy nepříznivě nastavený systém školství. S tím souvisí i fakt, že vzdělání dětí nemívá pro romské rodiče vždy takovou hodnotu, jak je tomu u majoritní společnosti.²⁶

Mediálně i politicky akcentovaný je také problém segregace Romských dětí ve vzdělávacím procesu. Od roku 1990 není možné statisticky shromažďovat údaje o etnické příslušnosti občanů ČR, a tak existují pouze více či méně kvalifikované odhady o tom, do jaké míry se romských dětí týká neoprávněné zařazování do Speciálních škol (tzn. Zařazování na základě jiných kritérií, než mentální kondice dítěte). Podle zprávy Markéty Hajske Romové ve vzdělávacím systému „Poslední úplná oficiální informace pochází ze školního roku 1989-90 a je posledním záznamem zahrnujícím také národnost. Z 1 289 766 žáků v 1. -9. třídě základní školy bylo 28 872 (2,2%) Romů. Podle téže zprávy je 46,4% romských dětí ve zvláštních školách, na rozdíl od 3,2% neromských dětí; u romského dítěte je tedy patnáctkrát větší pravděpodobnost, že u něho budou shledány „intelektuální nedostatky“.²⁷

²⁵ MAREŠ, Petr. *Faktory sociálního vyloučení*. 1. vyd. Praha : Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2006. ISBN 80-87007-15-8.

²⁶ *Závěrečná zpráva výzkumného projektu: Analýza postojů a vzdělávacích potřeb romských dětí a mládeže* [online]. Praha : GAC, 2007 [cit. 2011-04-19]. Závěry, s. 39. Dostupné z WWW: <http://www.nros.cz/programy-nros/ukoncene-programy/transition-facility/ke-stazeni/transition-facility-2006/backend_soubory/analyza_vzdelavacich_potreb_romskych_deti.pdf>.

²⁷ HAJSKÁ, Markéta. *Epolis.cz* [online]. c2011 [cit. 2011-04-18]. Romové v českém vzdělávacím systému. Dostupné z WWW: <http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_53_1.pdf>.

Příčinu vysoké nezaměstnanosti Romů lze hledat v jejich nízké vzdělanosti respektive celkově v nízké kvalitaci, zatímco požadavky na ni rostou. Stejně tak ji lze ale částečně najít ve zmíněném stereotypním uvažování zaměstnavatelů jakožto členů majoritní společnosti.²⁸ Často se jedná o dlouhodobou nezaměstnanost. Gabalova zpráva z roku 2006 uvádí, že „Nezávisle na celkové míře nezaměstnanosti v regionu byla ve většině zkoumaných lokalit zaznamenána míra nezaměstnanosti mezi 90-100%“²⁹. Toto číslo je extrémně vysoké a považuji za nutné zde zdůraznit, že většina zkoumaných lokalit zde znamená lokality sociálně vyloučené. Toto číslo vyjadřuje oficiální nezaměstnanost, nezahrnuje nelegální zaměstnání, které představuje jeden z častých adaptačních mechanismů na vyloučení z oficiálního trhu práce.

Logickým následkem zmíněného je i neuspokojivá situace bydlení. Díky nízkému příjmu nemají potom postižení Romové jinou možnost, než vyhledávat levné bydlení, tzn. leckdy i takové, které dokonce ohrožuje zdraví.³⁰

Předchozí vymezení pojmů by mělo pokrývat nejdůležitější aspekty, které se vztahují či mohou vztahovat na mnou zkoumanou skupinu sociálně vyloučených Romů a měly by vytvořit teoretickou oporu pro zkoumání situací a prostředí, ve kterém žijí. Na této teoretické základně ale v tomto případě spočívá výrazný determinující prvek, kterým je venkovské prostředí, kterým se budu zabývat v další kapitole

²⁸ TOPINKA, Daniel; JANOUŠKOVÁ, Klára. *Výzkum rizikových faktorů souvisejících s existencí sociálně vyloučených romských lokalit ve městě Přerově* [online]. Ostrava : Sociofaktor, 2009 [cit. 2011-04-24]. Poválečné migrace Romů do Přerova, s. 13-14. Dostupné z WWW: <<http://www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/dokumenty-pro-lokalitu-prerov/vyzkum-rizikovych-faktoru-svl-v-prerove-sociofaktor-2009-vyzkumna-zprava/download>>.

²⁹ *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti* [online]. Praha : GAC, 2006 [cit. 2011-04-18]. Ztížený přístup na trh práce, s. 42. Dostupné z WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/3043/Analyza_romskych_lokalit.pdf>.

³⁰ TOPINKA, Daniel; JANOUŠKOVÁ, Klára. *Výzkum rizikových faktorů souvisejících s existencí sociálně vyloučených romských lokalit ve městě Přerově* [online]. Ostrava : Sociofaktor, 2009 [cit. 2011-04-24]. Romové v transformující se společnosti po roce 1989, s. 16. Dostupné z WWW: <<http://www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/dokumenty-pro-lokalitu-prerov/vyzkum-rizikovych-faktoru-svl-v-prerove-sociofaktor-2009-vyzkumna-zprava/download>>.

4 Venkov

Považuji za důležité podívat se stranou prizmatu sociálního vyloučení na vývoj a podobu venkova a měst v moderní době a to z toho důvodu, že samotné prostředí má vliv na charakter a kvalitu života. Velký sociologický slovník uvádí následující definici: „Venkov je obydlý prostor mimo městské lokality tradičně charakterizovaný orientací na zemědělství a menší hustotou obyvatel, ale i jiným způsobem života, většinou propojeným s přírodou, a také s jinou sociální strukturou ve srovnání s městem...“.³¹ Tuto kapitolu se pokusím pojmut částečně ve dvou rozměrech. Pro nastínění vývoje českého venkova obecně uvedu některé údaje týkající se plošně celé České Republiky. Samotnému prostějovskému venkovu budu věnovat pozornost v další podkapitole, čímž vyjde najevo specifičnost tohoto prostředí a implicitně i některé faktory, které ovlivňují život sociálně vyloučených obyvatel prostějovského venkova.

Následující podkapitoly shrnují to, co se v odborné literatuře, statistikách a analýzách převážně Českého Statistického Úřadu, jeví jako nejvýznamnější a nejmarkantnější faktory pro život na venkově. Ne náhodou jde o některé z faktorů sociálního vyloučení. Pokud se má hypotéza ověřit, podléhá venkov v některých ohledech, jako je například dopravní dostupnost lokality, Marešovu měkkému sociálnímu vyloučení.³²

V roce 1990 v České republice existovalo 4100 obcí, což byl od roku 1961 nejnižší zaznamenaný počet. Příčina ale nespočívá ve faktickém zániku vesnic, jako spíše ve „slučování obcí do střediskové sídelní soustavy“.³³ Přes další administrativní vývoj, kdy se obce osamostatňovaly a některé získaly status měst, dospěla situace na venkově k tomu, že k „1. lednu 2008 existovalo již jen 6 249 obcí“.³⁴

Podle článku Střelečka a Zdeňka z roku 2006 „Ve venkovských obcích podle kritéria počtu obyvatel žijí 2 678 362 obyvatel“

³¹ PETRUSEK, Miloslav; VODÁKOVÁ, Alena; MAŘÍKOVÁ, Hana. *Velký sociologický slovník : II, P-Ž*. Praha : Karolinum, 1996. 749-1627 s. ISBN 8071843113.

³² MAREŠ, Petr. *Faktory sociálního vyloučení*. 1. vyd. Praha : Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2006. Prostor a sociální exkluze, s. 12. ISBN 80-87007-15-8.

³³ MAŘÍKOVÁ, Pavlína. Současný venkov : základní údaje. In MAJEROVÁ, Věra. *Český venkov 2008 : Proměny venkova*. Praha : Česká zemědělská univerzita, 2009. s. 36. ISBN 978-80-213-1991-0.

³⁴ tamtéž

(26,2% obyvatel ČR). Katastrální výměra těchto obcí činí 5 808 125 hektarů (73,6% výměry ČR). V těchto obcích žije na 1 km² v průměru 46,1 obyvatele.³⁵ V roce 1990 podle statistik kulminoval odliv lidí z venkova, přičemž od tohoto roku je statisticky zaznamenán opačný trend.³⁶

Jednou ze zásadních charakteristik venkova je specifická situace, co se týče zaměstnanosti a povaha pracovního trhu, který je na venkov navázán. Tradičním způsobem obživy na venkově bylo zaměstnání v odvětví primárního sektoru, tedy zemědělství, myslivosti a lesnictví. Podle analýzy Českého statistického úřadu se dá předpokládat pokračující snižování či stagnaci zaměstnanosti v tomto sektoru³⁷. To vedle dalších aspektů naznačuje, že obyvatelé venkova jsou ve větší míře odkázáni k hledání zaměstnání jinde, pravděpodobně ve městech. V naší technokraticky orientované společnosti s rostoucími požadavky na kvalifikaci zaměstnanců se venkovskému obyvatelstvu, které bylo před rokem 1990 zaměstnáno převážně v primárním sektoru s relativně malými požadavky na kvalifikaci, po zredukování a privatizaci zemědělství zůstal segment pracovního trhu, na který bylo přirozeně zvyklé. Obyvatelé venkova tak byli postaveni před možnost rekvalifikace nebo hledání jiného druhu zaměstnání což s přihlédnutím k mnohdy nízké a jednostranně orientované kvalifikaci znamenalo významnou překážku. Ti, kterým se povedlo v zemědělství zůstat, jsou ohroženi dalším trendem. Podle V. Trnkové „Z dlouhodobého pohledu lze označit vývoj mezd v zemědělství za nepříznivý, obdobně i vývoj nezaměstnanosti. Lze předpokládat, že význam zemědělství v příjmech a zaměstnanosti venkova dále poklesne.“³⁸

Logickým a nejčastějším řešením pak je za zaměstnáním dojíždět, což s sebou nese logicky přidanou ekonomickou zátěž, která není zaměstnavatelem kompenzována a pokud se k tomu přidají další náklady

³⁵ STŘELEČEK, František; ZDENĚK, Radek. Velikost obcí a ekonomická aktivita obyvatelstva. *Deník veřejné správy* [online]. 2006, 5/2005, [cit. 2011-04-7]. Dostupný z WWW: <<http://denik.obce.cz/clanek.asp?id=6207352>>.

³⁶ MAŘÍKOVÁ, Pavlína. Současný venkov : základní údaje. In MAJEROVÁ, Věra. *Český venkov 2008 : Proměny venkova*. Praha : Česká zemědělská univerzita, 2009. s. 37. ISBN 978-80-213-1991-0.

³⁷ *Postavení venkova v olomouckém kraji*. Olomouc : ČSÚ, 2009. Trh práce, s. 38-41. ISBN 978-80-250-1944-3.

³⁸ TRNKOVÁ, Věra. Zemědělství jako součást venkova a krajiny. In MAJEROVÁ, Věra. *Český venkov 2005 : Rozvoj venkovské společnosti*. Praha : Česká zemědělská univerzita, 2005. s. 79-98. ISBN 80-213-1274-2.

za dopravu dětí do škol, pro sociálně slabší to může znamenat břemeno na pokraji únosnosti. Dojíždění do zaměstnání se týká podstatné části populace venkova: „Dojíždka do zaměstnání byla a je v České republice rozšířena a tímto způsobem řeší pracovní zapojení pravidelně více než polovina obyvatel obcí do 2000 obyvatel“³⁹

Vedle problematiky zaměstnanosti a dojížděním za prací nese podle některých výzkumů venkov ještě další podstatné charakteristiky, které by se mohly promítnout do života sociálně vyloučených Romů na venkově. Na venkově například podle výzkumů Maříkové panuje větší soudržnost mezi lidmi, mezi sousedy a jejich sounáležitost s obcí, jakožto s místem prostoru i jako správním celkem. Celkově se potom zdá, že na vesnici panuje přísnější sociální kontrola, ale i reciprocita pomoci.

4.1 Prostějovský venkov

V prostějovském okrese je v roce 2009 evidováno 97 obcí, 5 obcí se statutem města a 6 obcí se statutem městys.⁴⁰

Podle údajů ČSÚ z roku 2005 jsou na Prostějovsku nejčastější obce s počtem obyvatel mezi 200-499. Těchto obcí je zde 31, což tvoří téměř čtvrtinu ze 127 takových obcí v Olomouckém kraji. Ve statisticky významnějším zastoupení jsou na Prostějovsku ještě obce s počtem obyvatel mezi 500- 999 (těch je 21) a s počtem obyvatel mezi 1000- 1999, kterých je 14. Zde je ale také nutno důrazně podotknout, že tato zpráva uvádí v roce 2005 počet obcí v Okrese Prostějov 75⁴¹, což je oproti 97 v roce 2009 nezanedbatelný rozdíl.

Čtyřletý odstup, který dělí dva citované statistické zdroje, by se mohl zdát jako příliš vysoká překážka pro vyvozování souvislostí z těchto

³⁹ PAVLÍKOVÁ, Gabriela; MAJEROVÁ, Věra. Vývoj zaměstnanosti na venkově po r.1989. In MAJEROVÁ, Věra. *Český venkov 2008 : Proměny venkova*. Praha : Česká zemědělská univerzita, 2009. s. 119. ISBN 978-80-213-1991-0.

⁴⁰ *Veřejná databáze ČSÚ* [online]. 2011 [cit. 2011-04-07]. Základní charakteristika okresů. Dostupné z WWW: <http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?voa=tabulka&cislotab=RSO5022PU_OK&vo=null>.

⁴¹ *Český statistický úřad* [online]. c2011 [cit. 2011-04-14]. Regionální rozdíly uvnitř kraje v administrativně-správním členění. Dostupné z WWW: <[http://www.czso.cz/xm/edicniplan.nsf/t/0000433876/\\$File/13-71160721.pdf](http://www.czso.cz/xm/edicniplan.nsf/t/0000433876/$File/13-71160721.pdf)>.

dat. Lze jen doufat, že rozdíl v těchto číslech je způsoben změnami administrativních statusů obcí a ne skutečným přibýváním nových obcí.

K 31. 12. 2009 má dle ČSÚ okres Prostějov celkem 110 214 obyvatel. Podle dalších údajů z této statistiky a po jednoduchém výpočtu vychází najevo, že poměr obyvatel venkova v okrese Prostějov představuje 49,4%⁴² populace, což je oproti údaji z roku 2007, kdy průměrný podíl obyvatel venkova v celé České Republice činil 26,4%⁴³, značně odlišný poměr. Pro korektnost a možnost relevantního porovnání dat sjednocených v čase uvádím další údaj ČSÚ, podle kterého činil v okrese Prostějov v roce 2007 poměr obyvatel venkova k celkové populaci okresu 49%.⁴⁴ Jde tedy o nepatrnou odchylku, která ale zhruba odpovídá trendu nastíněnému v publikaci Český venkov 2008, a to sice že obyvatel venkova od roku 1990 oproti předchozímu opačnému vývoji stále pomalu přibývá. Zde je ale nutno zdůraznit, že Věra Majerová počítá mezi obyvatele venkova i obyvatele stále vznikajících satelitních městeček.⁴⁵

Co se týče zaměstnanosti, v případě Prostějovska, respektive celé Hané, se díky její rovinaté povaze a převažující nezalesněné ploše z primárního sektoru vyděluje jako pro zaměstnanost nejpodstatnější část primárního sektoru zemědělství. Orná půda tvoří v okrese Prostějov 47 575 ha z celkových 54 158 ha⁴⁶. Jak ale bylo řečeno v předchozí kapitole o zaměstnanosti na venkově, trend zaměstnávání venkovského obyvatelstva v sektoru zemědělství má tendenci slábnout stejně tak, jako mzdy v tomto oboru a prostějovský venkov není výjimkou.

⁴² *Veřejná databáze ČSÚ* [online]. 2011 [cit. 2011-04-7]. Základní charakteristika okresů. Dostupné z WWW:

<http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?vo=null&cislotab=RSO5022PU_OK&voa=tabulka&go_zobraz=1&aktualizuj=Aktualizovat&cas_2_101=20091231 citováno>.

⁴³ MAŘÍKOVÁ, Pavlína. Sídlní struktura a její vývoj : základní údaje. In MAJEROVÁ, Věra. *Český venkov 2008 : Proměny venkova*. Praha : Česká zemědělská univerzita v Praze, 2009. s. 37. ISBN 978-80-213-1991-0.

⁴⁴ *Veřejná databáze ČSÚ* [online]. 2011 [cit. 2011-04-17]. Základní charakteristika okresů. Dostupné z WWW:

<http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?vo=null&cislotab=RSO5022PU_OK&voa=tabulka&go_zobraz=1&aktualizuj=Aktualizovat&cas_2_101=200712317>.

⁴⁵ MAŘÍKOVÁ, Pavlína. Současný venkov : základní údaje. In MAJEROVÁ, Věra. *Český venkov 2008 : Sídlní struktura a její vývoj*. Praha : Česká zemědělská univerzita v Praze, 2009. s. 38. ISBN 978-80-213-1991-0.

⁴⁶ *Veřejná databáze ČSÚ* [online]. 2011 [cit. 2011-04-17]. Bilance půdy podle okresů. Dostupné z WWW:

<<http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?voa=tabulka&cislotab=KR+02-03.7&vo=null>>.

Poukazuje na to statistika ČSÚ ke dni 30. 9. 2007, kdy je počet pracovníků v zemědělství v okrese Prostějov stanoven na pouhých 2737 zaměstnanců bez sezónních pracovníků.⁴⁷ Připomeneme-li si nyní rozložení obyvatel mezi městy a venkovem, které v okrese Prostějov činí 49,4% pro venkov, lze se domnívat, že opravdu podstatná část obyvatel tohoto prostředí je odkázána k dojíždění do zaměstnání.

K situaci zaměstnanosti a charakteru trhu práce na venkově neexistuje mnoho konkrétních a aktuálních dat. Vyloženě aktuální je informace o míře nezaměstnanosti v celém okrese Prostějov, která v měsíci březnu dosáhla podle portálu Ministerstva práce a sociálních věcí 10,9%⁴⁸, za únor 2011 udává Český Statistický Úřad pro okres Prostějov hodnotu 11,19.

Počet dosažitelných uchazečů o zaměstnání, tzn. „evidovaní nezaměstnaní, kteří nemají žádnou objektivní překážku pro přijetí zaměstnání.“⁴⁹, je podle portálu MPSV 5 761, přičemž počet volných míst, evidovaný taktéž MPSV, je pouhých 109. Je snadné si spočítat, že to znamená po zaokrouhlení 53 uchazečů o jedno pracovní místo.

Jak je nezaměstnanost aktuálně rozložena mezi venkov a města se mi bohužel nepodařilo zjistit, nicméně se lze domnívat, že okres Prostějov výrazně nevybočuje z celorepublikových trendů a nezaměstnanost je tedy na venkově větší nežli ve městech.

Bohužel zatím není ani možné přímo zjistit, jak se od roku 2008 promítla do života na venkově finanční krize.

5 Město

Hlavním faktorům, které budou pravděpodobně na mé respondenty působit na venkově, jsem věnoval poměrně hodně prostoru,

⁴⁷ *Postavení venkova v olomouckém kraji*. Olomouc : ČSÚ, 2009. Trh práce. Vývoj zemědělství a lesnictví v Olomouckém kraji, s. 92. ISBN 978-80-250-1944-3.

⁴⁸ *Integrovaný portál MPSV* [online]. 2011 [cit. 2011-04-09]. Statistiky nezaměstnanosti z územního hlediska . Dostupné z WWW: <http://portal.mpsv.cz/sz/stat/nz/uzem/?_piref37_240429_37_240428_240428.statse=2000000000011&_piref37_240429_37_240428_240428.statse=2000000000013&_piref37_240429_37_240428_240428.send=send&_piref37_240429_37_240428_240428.stat=2000000000038&_piref37_240429_37_240428_240428.obdobi=C&_piref37_240429_37_240428_240428.rok=2011&ok=Vybrat>.

⁴⁹ tamtéž

popisu městského prostředí ale již tolik prostoru věnovat nehodlám. Důvod je prostý- situace sociálně vyloučených na venkově, resp. vůbec konceptu sociálního vyloučení v konfrontaci s venkovským prostředím, je nezpracovaná a víceméně nepopsaná, zatímco o sociálně vyloučených Romech ve městech je napsáno mnoho a bylo realizováno mnoho výzkumů a analýz. Zaměřím se proto pouze na některé výchozí charakteristiky. Město v tomto případě totiž představuje startovní místo, ze kterého byli Romové vymístěni. Navíc mnohé z těchto výchozích charakteristik stojí v opozici proti venkovu, což je implicitně zřejmé už z předchozích kapitol.

Vztah městského a venkovského prostoru byl do 70. let dvacátého století podle Kocmánkové odborně snad i ve veřejném mínění brán jako bipolární opozice⁵⁰. Přesto že se zdánlivě zdůrazňováním odlišností venkovského a městského prostředí tohoto paradigmatu držím, je to proto, že některé rozdíly jsou podloženy statisticky i historicky (např. počet lidí žijících na venkově a dojíždějících za prací, zaměřenost venkovského trhu práce na primární sektor). Navíc volba těchto odlišujících faktorů pramení z toho, že prostě odpovídá realitě, s jakou jsem se setkával při mapování osídlení prostějovského venkova Romy v minulém roce.

5.1 Město Prostějov

Ke dni 1. dubnu 2011 platí: „V obci je evidováno 7 částí obcí, 372 ulic, 7 388 adres. Adresy v obci mají PSČ v rozsahu 796 01 až 796 03. V obci je k trvalému pobytu (nebo jakémukoliv platnému pobytu cizince, azylanta) přihlášeno 45 754 obyvatel, z toho je 18 512 mužů nad 15 let, 3 208 chlapců do 15 let, 20 906 žen nad 15 let, 3 128 dívek do 15 let.“⁵¹

Z hlediska sociálního vyloučení je město Prostějov specifické tím, že se zde podařilo asanovat sociálně vyloučenou lokalitu U svaté Anny (což je rozvedeno a popsáno dále). Typické sociálně vyloučené lokality, jako například Škodova ulice v Přerově, zde proto již nejsou a sociálně vyloučené Romy najdeme spíše v jednotlivých domech. Celý okres

⁵⁰ KOCMÁNKOVÁ, Lucie. Úloha poradenství v rozvoji venkovského prostoru. In MAJEROVÁ, Věra. *Český venkov 2007 : Studie Jihočeského a Ústeckého kraje*. Praha : Česká zemědělská univerzita, 2008. s. 112-113. ISBN 978-80-213-1768-0.

⁵¹ *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. 2011 [cit. 2011-04-20]. Adresy v České republice. Dostupné z WWW: <<http://aplikace.mvcr.cz/adresa/m/prost/index.html>>.

Prostějov je vlastně specifický tím, že velká většina Romů zde žije na venkově, což je mimo jiné důsledkem právě asanace kolonie U sv. Anny.

Romy ohrožené sociálním vyloučením z důvodu chudoby, nezaměstnanosti nebo špatné bytové situace, najdeme rozptýlené po celém městě mezi neromskou populací. Počet Romů v Prostějově podle informací organizace Člověk v Tísni dlouhodobě roste, což je přičítáno migraci příbuzných. Jedinou výjimkou co do koncentrace Romů je jedno z prostějovských náměstí a jeho okolí, kde by podle aktuálních informací zjištění při zmiňovaném mapování Prostějovska pro organizaci Člověk v tísni, mělo žít zhruba 70 Romů.⁵²

V Prostějově najdeme poměrně výrazně zastoupeny Romy Olašského subetnika, která se od ostatních Romů vyděluje.⁵³ Ostatní, původem slovenští Romové se v Prostějově potýkají s dlouhodobou nezaměstnaností. Největšími zaměstnavateli jim byli velkopodniky, jako přerovské slévárny nebo A.S.A. , kteří ale většinu Romů propustili.

Romové žijí v Prostějově v městských bytech, v bytech a rodinných domcích v osobním vlastnictví či v podnájmu a část jich žije také na ubytovně.

5.2 Romové a sociální vyloučení v městském prostředí

Problematice sociálního vyloučení v městském prostředí bylo věnováno mnoho výzkumů a analýz. Množství specifík tohoto prostředí bylo již implicitně zachyceno v předchozí kapitole o venkově. Zde ale popíšu, jak městské prostředí ovlivňuje život sociálně vyloučených Romů.

Jak uvádí mnoho výzkumů, včetně těch, které se věnují v následující kapitole nastíněným případům, současná situace sociálně vyloučených Romů je mnohdy částečně způsobena zvnějšku na ně působícími politickými tlaky. V poslední fázi pak jde o problém, kdy Romové po roce 1989 v České Republice přišli o práci a díky nízké kvalifikaci a vzdělání se stali dlouhodobě nezaměstnanými a byli i díky prostorové segregaci ohroženi sociálním vyloučením.

⁵² *Terénní mapování a evaluace : 1.část.* Ostrava : Socifaktor, 2010. 83 s.

⁵³ SPÁČILOVÁ, Alice. *Segregace Romů v městském prostoru : Škodova ulice v Přerově.* Olomouc, 2009. 45 s. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci.

Pro městské vyloučené lokality, ať už se sem Romové dostali jakkoliv (nenaznačuji, že by ve městech sociálnímu vyloučení podléhali jen Romové, jen se v tomto případě zaměřím na ně.), se vyznačují některými vnějšími znaky. Většinou jde o stigmatizované čtvrti (Brno, Cejl) nebo ulice (Přerov, Škodova ulice) s domy převážně ve špatném stavu a tudíž většinou s levným nájmem.

Vznik takových lokalit má většinou i historický rozměr, ale podílí se na něm gentrifikace městských center. Zatímco za socialismu tak byly za ‚luxusní‘ pokládány panelové byty na sídlištích, od 90. let se situace začala otáčet. Díky návratu majority do bytů v městských centrech a hlavně prodávání nemovitostí různým institucím, jako jsou např. banky, se zvyšovala cena nemovitostí a docházelo ke gentrifikaci městských center, která vytlačovala a vytlačuje sociálně slabé, kteří pak vyhledávají levné bydlení. Podle Mareše to je „důsledkem krátkozraké praxe obecních samospráv například sestěhováním dlužníků a neplatičů nájmu do... holobytů, přidělování bytů romským žadatelům v objektech s vysokou koncentrací příslušníků romských komunit apod.“⁵⁴. To může mít za následek, že se sociálně vyloučená lokalita začne tvořit jinde ve městě.

Reálně můžeme gentrifikaci s očekáváním rostoucího tlaku na odstěhování romských obyvatel těchto čtvrtí pozorovat na aktuálním příkladu brněnské čtvrti Cejl a Dornych, kde například vzniklo „International Business Center (IBC v ulici Příkop, která navazuje na lokalitu „Cejl“), nákupní centrum Vaňkovka (lokalita Dornych“) nebo četné rekonstrukce bytových domů (lokality „Cejl, „Dornych“).“⁵⁵

6 Vymístění aneb z města na venkov

Pojem vymístění (Displacement) se běžně používá spíše na úrovni mezinárodní migrace. Gerlinda Šmausová definuje ve svém článku Genderové aspekty displacementu vymístění pojmy: „vyhnání, vysídlení,

⁵⁴ MAREŠ, Petr. *Faktory sociálního vyloučení*. 1. vyd. Praha : Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2006. Situace v České republice, s. 12. ISBN 80-87007-15-8.

⁵⁵ SOURALOVÁ, Adéla. Dynamika sociálně vyloučených lokalit. In KAŠPAROVÁ, Irena; RIPKA, Štěpán; SIDIROPULU JANKŮ, Kateřina. *Dlouhodobý monitoring situace romských komunit v České republice : Moravské lokality*. Praha : Rada vlády ČR pro záležitosti romské komunity, 2008. s. 25. ISBN 978-80-87041-56-7.

odsun“ a dále „Vymístění jsou nejen ti, kteří nuceně změnili časoprostorovou koordinátu sociálního prostoru, do kterého se narodili, ale i ti, jejichž prostor je kolonizován, ať prostřednictvím fyzického či symbolického násilí.“⁵⁶

Jako příklad vymístění je označován například „odsun“ sudetských Němců a Maďarů z Československa. To, kvůli čemu jsou tyto události označovány jako vymístění, je, že akce byly motivovány „očistěním národa“, proběhly v zájmu potvrzení jeho identity a prevence jejího narušení a jejich následkem bylo vytlačení těchto etnik z jejich přirozeného prostoru, kde se narodili a po generace žili.

Čistě na teoretické úrovni vidím mezi konceptem vymístění a politikou vystěhovávání Romů na venkov paralely. Jejich vystěhování znamená vykořenění z prostoru, kde žili, a i když jde o sociálně vyloučenou městskou lokalitu, jejich adaptační mechanismy a sociální strategie odpovídaly právě tomuto specifickému prostředí. To je samozřejmě často vnímáno jako problém, když tyto sociální strategie představují například kriminalitu nebo je jejich průvodním jevem či následkem nepořádek. Osobně se ale domnívám, že by bylo naivní myslet si, že se problém se sociálně vyloučenou lokalitou, nebo např. ghettem, vyřeší pouze fyzickou likvidací takové lokality a vystěhováním jejích obyvatel jinde. Například dluhy živená chudoba obyvatel sociálně vyloučené lokality nezmizí s onou lokalitou a problém se tak nejspíš přesune akorát jinde v prostoru. Zejména pak může situaci ztížit vystěhování sociálně vyloučených jedinců či rodin na venkov, který, jak bylo popsáno výše, se vyznačuje faktory zvyšujícími riziko sociálního vyloučení a teoreticky i jeho prohloubení.

6.1 Perspektivy integrace sociálně vyloučených Romů do venkovských struktur

Výše vykreslený nástin situace, která panuje aktuálně na českém venkově, je postavený na několika hlavních bodech. Je zřejmé, že venkov zažívá přinejlepším stagnaci, co se týče atraktivity (pro investory, z hlediska migrace atd.). Statistiky sice hovoří o migraci městských obyvatel

⁵⁶ ŠMAUSSOVÁ, Gerlinda. Genderové aspekty displacementu. *Sociální studia* [online]. 2004, 2004, 2, [cit. 2011-04-13]. Dostupný z WWW: <<http://socstudia.fss.muni.cz/pristup.php?soubor=080304105335.pdf>>.

směrem na venkov, ale jsou v nich zahrnuta i satelitní městečka, která tvoří svým charakteristickým navázáním na město spíše suburbii než venkovskou vesnici a s ohledem na předmět mého zájmu se lze domnívat, že sociálně vyloučení Romové nejsou vystěhováváni do novostaveb a rodinných domků.

Tradiční orientace pracovního trhu na venkově na zemědělství jednak slábne, respektive slábne celý pracovní trh na venkově, a jednak nenabízí atraktivní finanční ohodnocení. Tuto situaci lze teoreticky kompenzovat dojížděním za prací, které ale zatěžuje rozpočet venkovských obyvatel. Katastrofou se podle dostupných údajů pro sociálně vyloučené Romy může stát situace trhu práce. Na jedno dostupné pracovní místo připadá po zaokrouhlení desetinných míst 53 evidovaných uchazečů! Budeme-li předpokládat, že všichni sociálně vyloučení Romové v okrese Prostějov mají zájem najít si práci a budou tak činit přes úřad práce, je jejich šance s přihlédnutím k nízkému vzdělání a nízkému startovnímu kapitálu (tzn. prostředků, které umožní přežít měsíc a půl práce do první výplaty včetně případných výdajů za dopravu) alarmujícím způsobem malá.

Venkov na druhou stranu ale skýtá možnosti, které by mohly zmíněná negativa zmírnit. Venkovskou zástavbu tvoří převážně rodinné domy. Při výzkumu Kocmánkové a Ježdíkové uvedlo 83,6% jejich respondentů, že bydlí v rodinném domě, 7,7% v zemědělské usedlosti, 4,3% v řadovém domě a 4% v bytovém domě⁵⁷, přičemž snad ke všem až na bytový dům patří většinou alespoň malý kousek půdy, který lze využít pro pěstování plodin, případně k chování hospodářských zvířat a ulehčit si tak alespoň část nákladů na obživu. Podobným způsobem je možné případně i podnikat, ale v tom může bránit obecně malá gramotnost sociálně vyloučených Romů v otázkách živnostnictví.

Jak již bylo řečeno v samotném úvodu, největší ambicí této práce je reflektovat politiku vymísťování skrze popis dalších příběhů touto politikou zasažených Romů, kteří byli vymísťeni na venkov. Abych se mohl v této perspektivě sociálního vyloučení na venkově fundovaně pohybovat a

⁵⁷ JEŽDÍKOVÁ, Lenka; KOČMÁNKOVÁ, Lucie. Bydlení na českém venkově. In MAJEROVÁ, Věra. *Český venkov 2008 : Proměny venkova*. Praha : Česká zemědělská univerzita, 2009. s. 159. ISBN 978-80-213-1991-0.

pracovat s ní, stručně problematiku nastíním na několika případech, které proběhly v minulosti. Jde o vystěhování pavlačového domu č. p. 1336 ve Vsetíně, které ve své době vyneslo na politické výsluní tehdejšího starostu Vsetína Jiřího Čunka a o projekt „Postupná asanace lokality U sv. Anny“.

Tyto případy jsem si vybral, stranou toho, že jsou dobře popsané, zejména proto, že oba přímo souvisí s terénem, ve kterém jsem se pohyboval. Několik rodin, se kterými jsem byl během výzkumu v kontaktu, bylo vystěhováno z lokality U sv. Anny a jedna byla vystěhována z důvodu demolice pavlačového domu č. p. 1336 ve Vsetíně.

6.2 Vsetín, dům č. p. 1366

„Všechny, kteří nedodrží zákony, neplatí nájem a nechtějí se přizpůsobit předpisům města, dostaneme na okraj města nebo až za jeho hranice.“⁵⁸ Vyjádření bývalého vsetínského starosty Jiřího Čunka, který politicky zaštil vystěhování sociálně vyloučených Romů z domu č. p. 1366, o kterém se budu bavit dále, naznačuje, že jde o „učebnicový příklad vymístění.

Jak zmiňují Grygar a Stöckelová, jednotný pohled na genezi a vývoj ‚kauzy Poschla‘ neexistuje a do jejího líčení se promítá „různost perspektiv, zkušeností a zájmů...“⁵⁹ jednotlivých aktérů a zainteresovaných jedinců.

„Jan Rác (romský aktivista- pozn. autora) mluví o obyvatelích domu jako o Romech, kteří se dostávají do finančních a bytových problémů – potažmo pak do konfliktu s dalšími obyvateli města – v souvislosti se společenskou a ekonomickou transformací na počátku 90. Let, kdy Romové (z velké části protože jsou Romové) jednak přicházejí o zaměstnání, jednak se domy, ve kterých bydlí, stávají majetkem města. Bytová politika města, vůči Romům skrytě diskriminační, je pak jedním z důležitých faktorů, který

⁵⁸ GRYGAR, Jakub; STÖCKELOVÁ, Tereza. *Příčiny a souvislosti stěhování vsetínských Romů z pavlačového domu č.p. 1336 v říjnu 2006. Zpráva z šetření* [online]. Brno : Masarykova univerzita, 2007 [cit. 2011-04-17]. Administrativně-technická jednání: Realizace Poschly, s. 23. Dostupné z WWW: <http://www.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/aktuality/vsetin_final_070228_FINAL.pdf>.

⁵⁹ Tamtéž

vede až k letošnímu vystěhování Romů na Poschlu, na okraj města, kde s přičiněním radnice vzniká nové ghetto.⁶⁰

Stanovisko vsetínské radnice k tomuto problému zní, že „byly problémy s těmito rodinami ve Vsetíně „vždy“, tedy ještě před rokem 1989, přičemž určující skupinovou charakteristikou těchto rodin je, že devastují domy, které obývají.“⁶¹

Je tedy zřejmé, že, zatím alespoň pokud jde o genezi problému, se obě verze shodují snad jen v problému, ke kterému se vztahují a není snadné se přiklonit ani na jednu stranu. Jak dále zpráva Grygara a Stöckelové uvádí, mohla Romy opravdu zasáhnout legislativní změna spojená se změnou politického režimu, kdy v roce 1992 přešly inkriminovanými Romy obývané byty z vlastnictví Zbrojovky Brno, kde byli tito zaměstnaní a kde jim po 10 letech pracovního poměru vznikala nárok na trvalé užívání bytu, do vlastnictví města.⁶²

Na druhou stranu tatáž zpráva eviduje záznam okresního archivu z roku 1976, který hovoří o tom, že titíž Romové mají „vztah ke společnosti na hranici zákona a nařízení... dochází k ničení bytů... vyhrožují stěžováním si...“⁶³. Obě tyto verze jsou v opozici a vysvětlení existuje ještě více a pohybují se mezi těmito póly.

Existují ještě další vysvětlení, jako to Denisy Janušové z Charity Vsetín, která příčinu problémů mezi Romy a majoritou vidí v jejich jiné kultuře, kterou si s sebou Romové přinesly ze slovenských osad, odkud původně pochází. S tímto vysvětlením se shoduje i terénní pracovnice Gabriela Juřínková DiS, která „dodává, že problém navíc způsoboval samotný velký počet osob obývajících byty a domy“.⁶⁴ Autorem posledního vysvětlení je v práci Grygara a Stöckelové Ing. Jan Plšek z MěÚ Vsetín, který zde tvrdí, že problém může být způsoben přístupem úřadů k Romům

⁶⁰ Tamtéž, str. 10

⁶¹ GRYGAR, Jakub; STÖCKELOVÁ, Tereza. *Příčiny a souvislosti stěhování vsetínských Romů z pavlačového domu č.p. 1336 v říjnu 2006. Zpráva z šetření* [online]. Brno : Masarykova univerzita, 2007 [cit. 2011-04-26]. Mapování vývoje, s. 10. Dostupné z WWW: <http://www.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/aktuality/vsetin_final_070228_FINALE.pdf>.

⁶² Tamtéž, str. 11

⁶³ Tamtéž, str. 12

⁶⁴ Tamtéž

a nepochopení rozdělování a účelu státní dotace městu za Romy ze strany Romů.⁶⁵

V říjnu 2006 vystěhovaní Romové se dostali do domu č. p. 1366 z různých důvodů (Žádost o přidělení bytu, přidělení bytu mimo pořadník s tím, že nájemce provede opravu na vlastní náklady, přidělení bytu z důvodu porušování dobrých mravů v předchozím bydlišti) a v různé době- mezi lety 1990 až 2004.

Představa, která mohla vzniknout na základě toho, že obě polární verze aktivisty Jana Ráce i vsetínské radnice se staví k inkriminovaným Romům jako k homogenní skupině, začíná být nabouraná. Důvod domnívat se, že skupina vystěhovaných Romů nepředstavovala na plošné úrovni výjimku a homogenní nebyla, dává mnoho dalších výzkumů a odborných výstupů, jako jsou například zpráva Topinky a Janouškové⁶⁶, Gabalova zpráva⁶⁷ nebo Marešovy Faktory sociálního vyloučení⁶⁸.

Jak vzrůstal počet romských obyvatel pavlačového domu č. p. 1336, začali se o ně zajímat terénní sociální pracovníci MěÚ Vsetín a nestátní neziskové organizace Charita Vsetín a Diakonie ČCE.⁶⁹

Autoři Grygar a Stöckelová dále upozorňují, že samotný stav domu byl dlouhodobě špatný, to ještě před příchodem Romů koncem 90. Let. Tento fakt dokonce podporuje posudek odboru výstavby a územního plánování MěÚ Vsetín z roku 1998, který se zmiňuje o tom, že „Ohrožuje svým stavebnětechnickým stavem životy a zdraví osob, a to tím, že ve dvorní části domu odpadávají kusy omítky konstrukce zábradlí pavlačí a

⁶⁵ Tamtéž

⁶⁶ TOPINKA, Daniel; JANOUŠKOVÁ, Klára. *Výzkum rizikových faktorů souvisejících s existencí sociálně vyloučených romských lokalit ve městě Přerově* [online]. Ostrava : Sociofaktor, 2009 [cit. 2011-04-24]. Dostupné z WWW: <<http://www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/dokumenty-pro-lokalitu-prerov/vyzkum-rizikovych-faktoru-svl-v-prerove-sociofaktor-2009-vyzkumna-zprava/download>>.

⁶⁷ *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti* [online]. Praha : GAC, 2006 [cit. 2011-04-18]. Dostupné z WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/3043/Analýza_romskych_lokalit.pdf>.

⁶⁸ MAREŠ, Petr. *Faktory sociálního vyloučení*. 1. vyd. Praha : Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2006. ISBN 80-87007-15-8.

⁶⁹ GRYGAR, Jakub; STÖCKELOVÁ, Tereza. *Příčiny a souvislosti stěhování vsetínských Romů z pavlačového domu č.p. 1336 v říjnu 2006. Zpráva z šetření* [online]. Brno : Masarykova univerzita, 2007 [cit. 2011-04-26]. Obyvatelé Pavlačového domu, s. 14. Dostupné z WWW: <http://www.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/aktuality/vsetin_final_070228_FINAL.pdf>.

ocelové výplně zábradlí, takže hrozí pád na veřejné prostranství.“⁷⁰ Stav domu tak může být dalším z vlivů, které ovlivňují vztah Romů k samotnému objektu.

Grygar a Stöckelová se dále zmiňují, že v roce 2003 se objevily plány na rekonstrukci domu, avšak k té posléze nedošlo z důvodu nedostatků finančních prostředků a označují tento moment jako zlomový, protože v této době se urychluje odchod stále zde žijících ne-romů a zároveň příchod Romů. V roce 2005 Rada města odmítla dotaci na opravu a 13. 9. 2006 byl nad domem č. 1336 vynesena verdikt demolice, která proběhla ještě též rok.⁷¹

6.2.1 Poschla a politické konsekvence

Jak již bylo zmíněno, došlo nakonec v tomto případě k vystěhování části Romů z domu č. 1336 za hranice Zlínského kraje a větší část byla vystěhována do kontejnerových domů v lokalitě Poschla na okraji Zlína, čemuž předcházela asanace tamní skládky.

Tento vývoj měl ale alternativy, jako vystavění ‚vesničky soužití‘, model stupňovitého bydlení, či přestěhování Romů do jiného objektu, který by město odkoupilo či vlastnilo. Ze zprávy Grygara a Stöckelové dále vyplývá, že tyto alternativy zřejmě v praxi tehdejší starosta Čunek či městské zastupitelstvo nezvažovali.⁷²

Celkově z citované zprávy vyplývá, že vystěhování Romů do kontejnerových domů bylo řízené vsetínskou radnicí nehledě na protesty Jana Ráce (toho času člena Rady vlády pro záležitosti romské komunity), Ing. Dana Žárského (pracovníka neziskové organizace Diakonie) a Jiřiny Bradové (krajské romské koordinátorky).

Můj zájem se ale netýká primárně Romů, co byli přestěhováni do kontejnerových domů. Těžiště méj pozornosti leží ve vystěhování části Romů z pavlačového domu č. p. 1336 na venkov.

⁷⁰ Tamtéž, str. 15

⁷¹ GRYGAR, Jakub; STÖCKELOVÁ, Tereza. *Příčiny a souvislosti stěhování vsetínských Romů z pavlačového domu č.p. 1336 v říjnu 2006. Zpráva z šetření* [online]. Brno : Masarykova univerzita, 2007 [cit. 2011-04-26]. Historie domu č.p. 1336, s. 16-17. Dostupné z WWW: <http://www.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/aktuality/vsetin_final_070228_FINALE.pdf>.

⁷² Tamtéž, str. 17-19

6.2.2 Z domu č. p. 1336 na vesnici

„6. října 2006 konkretizuje Jiří Čunek poprvé veřejně informace o vystěhování zhruba deseti romských rodin za hranice kraje: „Naše společná představa je taková, že jim půjčíme peníze na nákup starších domů v jiných krajích a oni se tam přestěhují,“ říká Jiří Čunek.“⁷³

Grygar a Stöckelová uvádí, že na Prostějovsko bylo přestěhováno 5 nukleárních rodin a na Jesenicko taktéž 5, celkem asi 60 osob. Těmto rodinám byla poskytnuta půjčka k odkoupení nemovitosti, kterou se dále zadlužily.

6.3 Asanace lokality U sv. Anny

Lokalita U svaté Anny sousedila v západní části Prostějova s velkým sídlištěm, které obývalo asi 15 000 osob. Po roce 1986 se do této lokality přistěhovalo asi 40 rodin slovenských Romů.

V kolonii bydlelo asi 500 obyvatel. Do 4 domů, které vymezovaly romské ghetto, o kterém můžeme mluvit zhruba od roku 1999, nebyl zaveden plyn ani kanalizace, což se samo o sobě projevovalo zápachem nejen z pálení tuhých paliv a odpadu. Voda byla zavedena jen částečně a obyvatelé si pro ni chodili do studny mezi bloky.

V lokalitě se podle dostupné literatury projevovaly všechny hlavní rysy sociálního vyloučení. Situace zde vyvrcholila v roce 1999 několika žloutenkovými epidemiemi. V roce 2000 sepsalo 400 obyvatel Vsetína petici, ve které si stěžovali na „krádeže, hluk, nepořádek, zápach a špatné hygienické návyky Romů.“⁷⁴

Záměr asanovat toto „ghetto“ byl prezentován vládnímu zmocněnci pro lidská práva MUDr. Janu Jařabovi a ten projekt i celý záměr ocenil.

Samotný projekt asanace kolonie U svaté Anny byl rozdělen do čtyř fází. Těm ale předcházela analýza situace obyvatel této lokality,

⁷³ GRYGAR, Jakub; STÖCKELOVÁ, Tereza. *Příčiny a souvislosti stěhování vsetínských Romů z pavlačového domu č.p. 1336 v říjnu 2006. Zpráva z šetření* [online]. Brno : Masarykova univerzita, 2007 [cit. 2011-04-26]. Administrativně-technická jednání: Realizace Poschly, s. 24. Dostupné z WWW: <http://www.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/aktuality/vsetin_final_070228_FINALE.pdf>.

⁷⁴ MAČÁK, Alois. *Vztah mezi Romy a většinovým obyvatelstvem České republiky*. Praha, 2007. 119 s. Diplomová práce. Univerzita Jana Amose Komenského.

kteřou bylo zjištěno, že v lokalitě žije celkem 53 rodin, přičemž jen 34 mělo platnou nájemní smlouvu k užívanému bytu. Na základě tohoto zjištění byli obyvatelé lokality rozděleni do tří skupin podle toho, zda měli nájemní smlouvu a pokud ano, tak zda měli dluhy na nájemném. Dalším krokem, který předcházela samotné asanaci, byl úklid lokality, při kterém bylo vyvezeno přes 50 tun odpadu a na kterém se podíleli i Romové obývající tuto lokalitu. Poté došlo na samotnou asanaci lokality:

1. V první fázi asanace bylo z prvního bytového bloku vystěhováno 9 rodin do městských bytů, zbývající obyvatelé byli vystěhováni do ostatních tří bloků, což umožnilo nastávající demolici prvního z domů dne 30. 9. 2001.
2. Rada města poskytla účelově vázané půjčky na 5 let na nákup nemovitosti několika Romům, kteří projevíli přání bydlet na venkově. Náhradní byty nebo půjčky na nemovitost byly poskytovány pouze těm rodinám, které měly platnou nájemní smlouvu a nedlužily na nájemném. Čtyři rodiny, které tyto podmínky nesplňovaly, byly exekučně vystěhovány. Zbylí obyvatelé druhého bloku bez nájemní smlouvy kolonii dobrovolně opustili. 31. 3. 2002 Proběhla demolice druhého bytového bloku.
3. Rada města schválila poskytnutí dalších půjček na nákup nemovitostí, načež 15. 11. 2002 proběhla demolice třetího bloku.
4. Rada města Prostějov schválila další řadu půjček na nákup nemovitosti a demolice posledního stojícího bytového domu proběhla 18. 11. 2003.

Město Prostějov poskytlo obyvatelům asanované lokality finanční prostředky na nákup nemovitostí ve výši 6 594 000 Kč jako bezúročnou půjčku. Romové z lokality U svatě Anny měli dokonce tu možnost, že půjčku nemusí vůbec vracet, pokud splní podmínky, že budou následujících 5 let nemovitost vlastnit a nepřevědou ji na třetí osobu a že budou nemovitost udržovat v obyvatelném stavu.

6.4 Aktuální případ- holešovské vymístění

Vedle zmíněných případů považuji za přínosné zmínit poměrně aktuální případ vymístění v Holešově.

Podle Kašparové a Ripky žilo v roce 2008 v sociálně vyloučené lokalitě ve Školní ulici celkem 108 nahlášených obyvatel, z toho 57 řádně nahlášených Romů a maximálně 10 nenahlášených. Přesto se podle této zprávy o této lokalitě v Holešově mluví jako o romské. Na druhou stranu se obyvatelé této kolonie údajně nevyhýbají.⁷⁵ Tento počet Romů představuje údajně polovinu romských obyvatel Holešova, kdy druhá polovina žije roztroušeně po městě.

Zástavba tvořící deprivovanou lokalitu sestává z původně dělnických domků, které přešly během 20. století do vlastnictví státu a poté obce. Zde můžeme pozorovat paralelu s vsetínským případem a stejně tak v tom, že domy se měly údajně během 20. století několikrát bourat kvůli špatnému stavu a u dvou domů k tomu opravdu došlo.

Zajímavostí také je, že se Romové obývající Školní ulici, stejně jako další ve městě, dostali do Holešova „v rámci procesu řízené migrace“⁷⁶ ze Slovenska. Dá se tedy mluvit o vymístění a v historii těchto dvou romských rodů dokonce o několikanásobném, protože ke stěhování z ‚vnějších‘ důvodů zde došlo několikrát.

Na přelomu září a října 2010 započalo stěhování obyvatel Školní ulice do nízkorozpočtových domů podobných těm vsetínským. Liší se však v tom, že nejsou patrové a každý má malou zahradu.⁷⁷ Nájemné v těchto domech by mělo být podle České televize dotované.⁷⁸ Podle serveru iDnes bylo podmínkou pro přidělení nízkorozpočtového domu dohodnutí splátkového kalendáře ke stávajícím dluhům vůči městu Holešov.

⁷⁵ SOURALOVÁ, Adéla. Dynamika sociálně vyloučených lokalit. In KAŠPAROVÁ, Irena; RIPKA, Štěpán; SIDIROPULU JANKŮ, Kateřina. *Dlouhodobý monitoring situace romských komunit v České republice : Moravské lokality*. Praha : Rada vlády ČR pro záležitosti romské komunity, 2008. s. 141. ISBN 978-80-87041-56-7.

⁷⁶ Tamtéž, str. 143

⁷⁷ *Parlamentní Listy.cz* [online]. 2010 [cit. 2011-04-17]. Romové na okraj města? V Holešově chystají čunkovské stěhování Romů. Dostupné z WWW: <<http://www.parlamentnilisty.cz/kraje/174949.aspx>>.

⁷⁸ *Čt24.cz* [online]. 2010 [cit. 2011-04-17]. Velké stěhování v Holešově - Romové jdou do nového na okraj města. Dostupné z WWW: <<http://www.ct24.cz/regionalni/brno/102853-velke-stehovani-v-holesove-romove-jdou-do-noveho-na-okraj-mesta/>>.

„Rodinám, které nedlužily za nájem, energie, případně svoz odpadů, nabídlo vedení radnice městské byty v sedmi různých lokalitách Holešova.“⁷⁹

Dojmy Romů jsou z tohoto kroku rozporuplné- jsou na jednu stranu údajně rádi, že se stěhují do nových bytů, na druhou stranu se jim nelíbí, že budou bydlet a okraji města a budou tak vzdáleni od infrastruktury a že budou bydlet opět pohromadě⁸⁰, což je zajímavá skutečnost, která se nejednou objevila i v mém výzkumu.

Bohužel ještě neexistuje odborná zpráva popisující tuto událost, pouze vystěhování předcházející, takže jsou informace zde uváděné převážně z mediálních zdrojů. Nicméně je opět zajímavé, že přesto, že Romové tvořili zhruba polovinu obyvatel lokality, je v médiích opět většinou zdůrazňována jejich etnicita a o ne-romech se nemluví.

6.5 Shrnutí případů

Mačák⁸¹, který je za asanaci lokality U svaté Anny i politicky zodpovědný, hodnotí celkově projekt jako velice úspěšný a prakticky dosud neexistují pádné protiargumenty. Tvrdí, že všichni Romové byli vystěhováni do maximální vzdálenosti 28 km od města Prostějov, která je podle něj pro každodenní dojíždění únosná. Je nutné uznat, že sami vystěhovaní Romové většinou hodnotí projekt ve výsledku převážně pozitivně stejně tak jako vládní zmocněnec pro lidská práva Jan Jaře. Vystěhovaní Romové ale hodnotí svou situaci pozitivně v tom smyslu, že je lepší, než U svaté Anny. Stěžují si právě na dojíždění, dostupnost lékařské péče nebo škol.

Jak jde vidět, je prostějovský případ úplně jiný než vsetínský- Rada města Prostějov dospěla k politickému konsenzu a nabídla Romům několik řešení jejich situace, která sami Romové přivítali, a dá se říct, že jim umožnila nový začátek možností půjčku na nemovitost za určitých podmínek nevracet.

⁷⁹ *IDnes.cz : Zlínský kraj* [online]. 2010 [cit. 2011-04-17]. Romové v Holešově se stěhují do „čunkodomků“, staré domy jim zboří. Dostupné z WWW: <http://zlin.idnes.cz/romove-v-holesove-se-stehuji-do-cunkodomku-stare-domy-jim-zbori-pwn-/zlin-zpravy.asp?c=A100930_1458187_brno-zpravy_dmk>.

⁸⁰ Tamtéž

⁸¹ MAČÁK, Alois. *Vztah mezi Romy a většinovým obyvatelstvem České republiky*. Praha, 2007. 119 s. Diplomová práce. Univerzita Jana Amose Komenského.

Naproti tomu přístup města Vsetín směřoval, přes předkládané alternativy k vyřešení bytové situace sociálně vyloučených Romů z pavlačového domu č. p. 1336 jejich vystěhováním do kontejnerových domků na okraj města nebo jejich vystěhováním za hranice kraje, kdy byla těmto také poskytnuta vázaná půjčka na nákup nemovitosti. U vsetínského případu nebyla jednání tak vstřícná k samotným Romům jako v případě Prostějova a nebyla zřejmě tak otevřená k alternativám uskutečnění řešení. Stejně tak komunikace s kritiky lidsko-právního rozměru podoby vystěhování do lokality Poschla probíhala v o poznání nižší míře než v případě prostějovské asanace lokality U svaté Anny a reflexe rizik spojených s vymístěním u vsetínského případu nebyla objektivně řešena způsobem odpovídajícím jejich závažnosti.

Riziko přístupu města Vsetín a Holešov může spočívat v tom, že sociálně vyloučené obyvatelstvo segreguje jako komunitu a hrozí, že se jeho problémy a případná sociální patologie přenesou pouze jinam. Tento přístup přispívá k prostorové segregaci stejně jako stigmatizaci přestěhovaných obyvatel, která je ostatně živena i tím, že jsou tyto kauzy medializovány. Politici za ně zodpovědní si na těchto případech mohou budovat své politické portfolio, jak se u Jiřího Čunka stalo a u holešovského starosty Zdeňka Janalíka, který obhajoval po stěhování své senátorské křeslo⁸², je to možné.

Na riziko „prostějovského řešení“ je zaměřena tato práce a související výzkum, takže ho rozeberu včetně všech zjištěných negativ i pozitiv dále.

7 Byla vanička vylita i s dítětem?

Zmapování prostějovského venkova před započítím samotného výzkumu mi umožnilo vzhledem ke svému extenzivnímu zaměření poměrně jednoznačně identifikovat sociálně vyloučené lokality. Při tomto mapování bylo snahou získat co nejvíc informací a to mi poskytlo

⁸² *IDnes.cz : Zprávy* [online]. 2010 [cit. 2011-04-17]. Starosta Holešova stěhuje Romy a míří do Senátu, stejně jako Čunek. Dostupné z WWW: <http://zpravy.idnes.cz/starosta-holesova-stehuje-romy-a-miri-do-senatu-stejne-jako-cunek-p9m-/domaci.asp?c=A100423_1373654_domaci_lpo>.

šanci vyselektovat specifické oblasti zájmu, které souvisí se sociálním vyloučením a jeho venkovským kontextem a přizpůsobit jim následnou práci s daty.

Na základě literatury zaměřené na venkov a město, vlastních zkušeností a pozorování těchto prostředí jsem dospěl k několika výzkumným otázkám:

7.1 Výzkumné otázky

Výzkum by měl odpovědět na tyto otázky:

- Podařilo se vymístěným Romům začlenit do venkovského prostředí a života obce, ve které bydlí?
- Jaké dopady měly následky vymístění na vývoj sociálního vyloučení a celkové životní situace dotčených Romů?
- Co vymístěným Romům venkov nabízí a v čem je limituje?

7.2 Výzkumné cíle

Hlavním cílem výzkumu je poznat, jak se promítá venkovské prostředí do života sociálně vyloučených Romů. Rodiny respondentů spojuje zároveň mimo jiné fakt, že se octly na venkově, ať už dobrovolně nebo ne, po vystěhování z města.

Dalším cílem je tedy ukázat, jak se vyvíjí jejich život po tomto vystěhování a bez intencí explicitně směřujících k hodnocení podat svědectví o dopadu politiky uplatněné při asanaci sociálně vyloučených lokalit.

7.3 Metodologie

Již během teoretické přípravy výzkumu se jevilo čím dál jasněji, že budu-li chtít zachytit kontext venkova na případě sociálně vyloučených Romů celostně, budu muset po celou dobu sběru dat nejen vyhledávat tvrdá data, ale zaznamenávat co nejvíc podnětů. A to i za cenu toho, že některá data nebude možné využít pro komparaci kontextů města a venkova. Mým cílem je věnovat realitě, a to i subjektivně zabarvené

samotnými aktéry, co nejdřívejší popis, který nebude oproštěn od toho, jak onu realitu a svou životní situaci sami aktéři vnímají.

Z těchto důvodů jsem jako samotné výzkumné techniky:

- Polostrukturovaný rozhovor, který bude hlavním zdrojem informací relevantních pro komparaci dvou zkoumaných kontextů sociální exkluze.
- A etnografické pozorování, které je svou otevřeností nejlepším nástrojem pro zachycení i nevyřčených detailů a pro zakomponování nevyslovených, ale vnímatelných aspektů venkova, jako je atmosféra nebo stav dopravních komunikací, do celkového dojmu.

7.4 Schéma dotazování

Otázky byly vypracovány v okruzích:

- Současné bydlení a příchod do něj
- Finanční situace- příjmy, výdaje a dluhy
- Soužití v místě bydliště a vztahy s úřady
- Zaměstnání
- Sociální sítě
- Výhody a nevýhody venkova

Respondent se někdy vyjádřil nepřesně a z různých důvodů odmítal informaci upřesnit. Bylo také úplně evidentní, že někteří respondenti u tak nepříjemných otázek, jako je např. dotaz na dluhy a exekuce, lhali nebo přinejmenším zamlčovali skutečnost. V takových případech na to vždy upozorním.

7.5 Etnografické pozorování

Při etnografickém pozorování jsem se soustředil zejména na tyto prvky:

- Dopravní dostupnost vesnice
- Přítomnost obchodů, příp. dalších služeb

- Atmosféra vesnice- stav domů a komunikací- „jak bohatě působí“
- Vzhled domu respondentovy rodiny a jeho okolí (zejm. zahrada)
- Interiér respondentova domu
- Míra prostorové exkluze

Do rámce etnografického pozorování bych zařadil i případné vyjádření místních ne-romů k soužití s Romy. Během pohybu po vesnici a někdy i při hledání sociálně vyloučené lokality, jsem se někdy místních zeptal na cestu a poměrně často se stávalo, aniž bych se přímo ptal, že mi ne-romové začali o soužití sami od sebe vykládat. Respondenti se někdy nechali strhnout svým vyprávěním a svůj příběh ‚znovu procitovali‘. Někdy jsem ale nabyl dojmu, že respondent si svůj příběh upravuje tak, aby mluvil víc ve svůj prospěch. Někdy se totiž stalo, že v průběhu vyprávění respondent již popsanou část příběhu vykreslil jinak. Snažil jsem se tyto nesrovnalosti nepřehlížet, ale také nezveličovat.

7.6 Ochrana respondentů a etické zásady

Jak bylo řečeno, zkoumaní byli sociálně vyloučení Romové na prostějovském venkově.

Z důvodu ochrany mých respondentů a volného přístupu veřejnosti k bakalářským pracím jsem se rozhodl nezmiňovat jména respondentů- proto budou zaměněna za jména fiktivní. Vzhledem k tomu, že ve zkoumaných lokalitách většinou nežije víc než jedna rodina sociálně vyloučených Romů a jejich identifikace by tak byla jednoduchá i přes zašifrování jmen, budou bez jakékoliv souvislosti s původními názvy pozměněny i jména obcí.

Rozhovory byly nahrávány na diktafon se souhlasem respondentů. Někdy se ale stalo, že po ukončení formálního rozhovoru a vypnutí diktafonu respondent mluvil dál. Pokud se tak stalo, tak byl respondent většinou uvolněnější a otevřenější a diktafon jsem proto znovu nezapínal a namísto toho si dělal poznámky.

8 Nový domov vymístěných

8.1 Obec Noční

Jde o malou, chudě a ospale působící vesnici s prašnými cestami. Během procházení Noční jsem nenašel ani obchod. Je zřejmé, že obec je dopravně navázána na nedaleké Němčice nad Hanou a Prostějov.

Dopravní spojení do Němčic je dobré- jezdí zhruba jeden autobus za hodinu. Spojení na Prostějov je zhruba stejně tak časté. Trvá ovšem 33 až 88 minut a cena za jednu cestu se pohybuje od 26 do 45 Kč.⁸³

Respondentův dům se zřetelně vyčleňuje z okolní zástavby. Děti i respondent se pohybují před domem, kde je nepořádek, prach a silnice je od domu vzdálena asi tři metry. Průjezdem lze vidět na dvůr, kde jsou hromady rozbitého zdiva a celkově nepořádek- také ale prostor, který by mohl být využíván jako záhon. Dům má vybitá okna.

Dům není izolovaný od okolní zástavby, v tomto smyslu tedy o prostorové vyloučení nejde. Samotný vzhled domu ale může přispívat ke Stigmatizaci svých obyvatel

Respondent, pan Nevěřil, se na žádost o rozhovor netvářil přívětivě a souhlas s jeho nahráváním jsem dostal až po chvíli. Nevěřilovy příbuzné, kteří na mě pokřikovali z oken, jsem musel několikrát ujistit, že nejsem od televize. I poté jsem ale zřejmě u všech vzbuzoval nedůvěru.

V domě trvale bydlí údajně 8 Romů- dva senioři a 6 dětí. Ti byli do obce noční vystěhováni před devíti roky kvůli neplacení nájmu z Prostějova (vzhledem k časovým konsekvencím se lze domnívat, že v důsledku asanace lokality U svaté Anny). Obyvatelé by se chtěli vrátit do Prostějova, protože to byl „*pohodlnější život*“. Pan Nevěřil pobírá starobní důchod ve výši 3500 Kč a stejně tak jeho manželka. Výši jejího důchodu se mi ale zjistit nepodařilo. V průběhu rozhovoru vyšlo najevo, že Nevěřilovi dluží minimálně 12 000Kč za nedoplatek za elektřinu a ta jim byla odpojena. Vzhledem k rozpakům pana Nevěřila, které jsem ale vzbudil přímou

⁸³ *Jizdnirady.iDnes.cz* [online]. c2011 [cit. 2011-04-26]. Dostupné z WWW: <<http://jizdnirady.idnes.cz/vlakyautobusy/spojeni/>>.

otázkou, zda je na dům vypsána exekuce, se ale domnívám, že to není jediný dluh.

„No... exekuce, tak kdo dneska nemá dluhy, že? To nejsme jenom my Romové, to maj aj bílí... to hodili manželce na důchod a strhávají jí patnáctset“

Pan Nevěřil při důchodu nepracuje a ani pracovat nechce, protože podle něj o Romy nikdo nestojí. Manželka prý pracuje. Vzhledem k tomu, že údajně pobírá i sociální dávky, zřejmě nelegálně. Jeho švagři, kteří jsou v době rozhovoru údajně na návštěvě, jsou prý nezaměstnaní a Úřad práce v Prostějově, na kterém práci hledají, prý pro ně práci nemá.

Děti v předškolním věku by měly údajně nastoupit v blízké budoucnosti do školky a děti školního věku chodí do ZŠ v necelé čtyři kilometry vzdálených Němčicích. S podivem je, že pro pana Nevěřila, dle jeho slov, nepředstavuje finanční zátěž dojíždění dětí do školy jako spíše jejich svačiny.

Nejvíce si pan Nevěřil stěžuje na stav obývaného domu, vztahy s místními a starostou. Před nespécifikovanou dobou, než byly zakázány taneční zábavy ve vesnici, mu prý „opilí kluci“ rozbili okna kamením, což je stále patrné. Místní ne-romové mu prý vyhrožují, že na něj zavolají „skíny“, nezdraví ho a on už je prý také nezdraví. Rodina má celkově strach z rasistických útoků a je zřejmé, že se na tom podílí i média.

„a tady jsou malé děti, hodijou vám něco do baráku a shořijou aj děcka“

Starosta Nevěřilovy prý ignoruje. Pan Nevěřil si stěžuje, že nikoho nemá, nemá se na koho obrátit o pomoc a je na všechno s manželkou sám. Přitom se ale po domě pohybují jeho zmínění příbuzní.

8.2 Obec Syrová

Do obce samotné jsem se nepodíval. Dům, ve kterém bydlí sourozenci Lemovi a jejich dva švagři, mí respondenti, leží totiž na samém okraji obce. Samotný dům je tím v úplně nejhorším stavu, se kterým jsem se při výzkumu setkal. Bývalý mlýn je z poloviny zhroucená ruina. Z rozpadlého zdiva trčí dráty, které kryje zohýbaný vlnitý plech, zřejmě pozůstatek střechy. Komín je zlomený a zlověstný úhel, ve kterém se

naklání, vyvolává dojem, že ho dělí pouze minuty od zřícení. Kolem domu je neudržovaná zahrada. Zvonek není nikde a na moje volání odpovídá pan Lem a zve mě po chvíli dovnitř. Za rezatými vraty vcházím do domu, ze kterého mám znepokojivý pocit.

Bratr a sestra Lemovi jsou senioři, věk jejich švagrů se může pohybovat mezi dvaceti a pětatřiceti roky. Pan Lem přišel ze Vsetína v rámci vymístění, není však jasné, jestli jde o výše popsanou událost. Údajně přišel dobrovolně, čekal totiž lepší dům, než ten současný. Zmiňuje se, že dělal Romům mluvčího před tamními úřady. Jeho sestra přišla z Jeseníku, aby mu pomohla s domácností.

Na otázku, zda chtějí zůstat v Surové, pan Lem odpovídá, že to zatím neřeší. Že teď má starosti s domem a dluhy a pak se uvidí. Posléze se ale sám od sebe zmiňuje, že by se rád přestěhoval do Prostějova, aby měl blíž doktora, za kterým teď musí dojíždět pro léky na cukrovku. Po chvíli rozhovoru se pan Lem při zmínce o stavu obývaného domu zvedá a trvá na tom, že mi musí ukázat posudek na dům od statika. Ten hovoří jasně: Dům je nevhodný k obývání a svým stavem ohrožuje zdraví i život svých obyvatel. Z toho mají taky Lemovi strach- když fouká vítr, v domě praská a padají plechy ze střechy.

Výši svého důchodu pan Lem nechce prozradit, jeho sestra ale údajně dostává starobní důchod ve výši 7000 Kč. Dům Lemovi odmítli koupit z důvodu jeho stavu. Přesto ale mají platit obci 2100m Kč měsíčně (neznámo jestli jde o nájem, energie nebo půjčku na dům). To však Lemovi nedodrží a hrozí jim soudy kvůli dluhu, který činí 430 000kč. Na dům je vypsána exekuce, ale věřitel by zřejmě jeho prodejem nic nezískal. Pan Lem popisuje, že kvůli neplacení elektřiny byli odpojeni od sítě a elektřinu jim tak obstarává autobaterie. Chtěl by si pořídit diesel-agregát, ale plán kvůli ceně a nákladům na provoz nejspíš zůstane jen plánem. Z dalšího popisu vyplývá, že kdyby Lemovi platili všechny dluhy, nezbude jim ani na jídlo. Lemovi nemají v domě funkční vodovod ani plynovou nebo kanalizační přípojku. Prádlo perou v ruce, vodu nosí z nedaleké studny a na dvoře mají suchý záchod.

Dva švagři, kteří s Lemovými bydlí, jsou vyučení a marně hledají práci na prostějovském úřadě práce i mimo něj. Pan Lem je vyučený

kuchař a pracoval dříve jako svářeč. Při důchodu ale pracovat nechce. Taktéž proto, že se domnívá, že by čelil diskriminaci ze strany zaměstnavatele. Jeho sestra má dokončenou pouze základní školu.

Na dopravní dostupnost si nikdo z respondentů nestěžuje. Náklady za cestování ale představují velkou zátěž. Pan Lem jezdí pravidelně do Prostějova za doktorem a náklady na léky finanční zátěž ještě zvyšují. Jeho sestra jezdí na nákupy do Konic. Paní Lemová má v poslední době problémy se zuby, o které se jí stará zubař v Konicích. Je ale nespokojená a kvůli bolestem prý bude muset za zubařem do Prostějova.

Místní si prý na Lemovi nestěžují, zřejmě se nedostávají moc do kontaktu kvůli odříznutosti domu od zbytku vesnice. Se starostou ale mají problémy. Prý jim řekl, že má s Romy zkušenost a že ho jejich problémy nezajímají. V praxi se to projevuje třeba tím, že jim z principu nechce dát žádnou byt i jednorázovou práci. Starosta ale údajně vadí i místním ne-romům.

Lemovi s místními kontakt nevyhledávají a nejbližší příbuzné a přátelé mají v Jeseníku. S žádostí o pomoc se nemají na koho obrátit.

Pan Lem se ostře vymezuje proti Romům ze sociálně vyloučených lokalit ve Vsetíně a je na jednu stranu rád, že je odtamtud pryč. Tady má dle jeho slov alespoň klid. Stejně tak mu vadí i Romové z Kostelce na Hané, kde je dle jeho slov romské ghetto. Sestra pana Lema se viditelně stydí za jejich obydlí. Dokola se omlouvá, že mě nemá čím pohostit, že ani kávu nemá. Jestli jsou ale sourozenci Lemovi na něco pyšní, pak je to mrazák plný masa, který mi paní Lemová s hrdým úsměvem ukazuje a pan Lem prezentuje výčet druhů masa, ve kterém nechybí ani dietní uzený vepřový bok.

8.3 Obec Louka

Při příjezdu do Louky prší a je sychravo. Cestou k domu rodiny Smutných mě doprovází místní ne-rom a vypráví mi, že s panem Smutným si občas sednou na kávu a povídají si. Dům smutných zvenčí vypadá sice, jak kdyby v něm dlouho nikdo nebydlel, jeho interiér ale podává smutnější svědectví. Nábytek je rozbitý, stěny dlouho nikdo nenatřel a jde z nich cítit kouř z kamen, ve kterých zde topí. Přesto, že působí

interiér poměrně bezútesně, je z něj patrná snaha obyvatel udržet alespoň to málo, co mají, čisté a funkční. K noze křesla je za ocas přivázaný pes stejně jako při první návštěvě.

Pan a paní Smutní žijí v Louce pět let v počtu dvanácti obyvatel jednoho domu. Byli vystěhováni ze Vsetína z domu č. p. 1366 i přesto, že platili nájem. Pan Smutný vášnivě popisuje svůj příběh o tom, jak na ně byl ohledně vystěhování vyvíjen nátlak a bylo jim vyhrožováno, že jejich děti budou umístěny do dětského domova i přesto, že zanedbané nebyly. V jeho vyprávění je poměrně těžké se orientovat. Obývaný dům patří Vsetínu, pan Smutný ho odmítl odkoupit. Přesto by ale měl splácet půjčku na jeho pořízení a má tak dluh. Také jim byla již jednou odpojena elektřina i přesto, že ji platili. Tehdy kvůli tomu údajně vznesli trestní oznámení na neznámého pachatele.

V louce nechtějí zůstat i přesto, že s místními vychází dobře a se starostou mají výborný vztah, ale nechtějí ho zatěžovat. Pan Smutný popisuje, že ve Vsetíně pochoval svoje děti, ve vsetínské nemocnici leží jeho matka s rakovinou plic a byli tam prostě „zvyklí“. Tvrdí, že až ve Vsetíně bude místo v ubytovně, vrátí se tam. V době rozhovoru nemá pan Smutný práci, i když o ni stojí, hledá ji a také pracuje, když má možnost. Většinou jde ale dle jeho slov o krátkodobé brigády. V tomto mu prý z vlastní iniciativy pomáhá právě starosta, který mu zprostředkovává práci pro obec na dobu určitou- většinou 4 měsíce. Pan Smutný se setkal i s otevřenými projevy diskriminace, kdy mu u pohovoru potenciální zaměstnavatel řekl, že Romy nemůže vzít kvůli spolupracovníkům a nadřízeným. Dále hovoří o tom, že když už práci někdo nabízí, jde většinou o kopáčské práce pro soukromníky. Zimní období potom bývá nejproblémovější.

Paní smutná zmiňuje, že dostává 7600 Kč přídatky na děti a oba pobírají sociální dávky. Jen za energie ale platí měsíčně 8000 Kč. Stávají se situace, kdy přijede za Smutnými návštěva (příbuzní), kterou skromně pohostí a poté jim nevyjdou peníze ani na jídlo.

Dojíždění dětí do školy představuje pro Smutné velkou zátěž. Údajně vychází na 150 Kč za den. Pan Smutný se kvůli nákladům na cestu

ani nemůže podívat do vsetínské nemocnice za svou matkou, která tam umírá na rakovinu.

Svou současnou situaci vnímají Smutní jako past a naději na lepší život vkládají až do svých dětí (chtějí, aby se vrátily do Vsetína), které posílají do školy do Prostějova. Vzdělání dětí má pro Smutné zřejmě velkou hodnotu. Nejmladší dceři zprostředkovali doučování doma. Vše nasvědčuje tomu, že rodina Smutných je poměrně dobře integrovaná mezi obyvateli Louky. Z jejich vyprávění vyplývá, že se zodpovídají vsetínským úřadům a mají tam tedy zřejmě ještě trvalé bydliště. Top znamená další finanční zátěž kvůli dojíždění.

9 Závěr

Vzhledem k omezenému počtu respondentů a spíše intenzivnímu zaměření výzkumu si moje vyhodnocení nedělá ambice na jakoukoliv zobecnitelnost. Mým záměrem bylo zjistit, co dělá venkov s vymístěnými Romy kvůli předpokladu, že si část sociálně vyloučené lokality ponese s sebou dále a samotné přestěhování vlastně neřeší jejich situaci. Dva popsané případy se, jak se zdá, ve svých konečných a dlouhodobých důsledcích příliš neliší.

Velký rozdíl je ale v etice, s jakou samotné vymístění probíhalo. Navíc nemůžu a nechci pominout fakt, že jsem se soustředil pouze na sociálně vyloučené vymístěné Romy a nepokryl jsem výzkumem zdaleka všechny. V případě vymístění ze Vsetína bohužel není za pomoci internetu těžké zjistit jména vymístěných Romů a dokonce i jména obcí, ve kterých žijí. Na druhou stranu díky tomu vím, že v sociálním vyloučení žije 100% Romů vymístěných ze Vsetína před likvidací domu č. p. 1366.

Je možné, že pro některé Romy vymístěné z kolonie U svaté Anny znamenal venkov novou šanci a podařilo se jim začlenit do venkovských struktur.

Mám-li se ale držet vlastního zjištění, nezbyvá mi než konstatovat, že míra sociální inkluze v obývaných obcích, je u každého zkoumaného případu jiná. Pokrývá škálu od totální vzájemné ignorace respondenta a jeho okolí prokládané výhružkami a poškozováním majetku

(případ Noční) až po toleranci až místy solidaritu a přátelství mezi Romy a ne-romy (případ Louka). Znepokojivé zjištění je, že i starostové obcí, jak se zdá, přejímají některé stereotypy o Romech a staví se k romským obyvatelům neprofesionálně, spíš snad jako k trpěným občanům druhé třídy, než jako k ostatním obyvatelům rovnocenným lidem nebo dokonce těm, kdo potřebují pomoc.

Všechny zpovídané Romy spojuje touha vrátit se do města, odkud přišli.

Vymístění mělo pro mé respondenty zpravidla negativní finanční dopady. Jde o rodiny, které, přesto že žily v sociálně vyloučené lokalitě, dokázaly např. platit nájem. Finanční situace subjektů byla špatná ještě před vymístěním. Vymístění ji ale jen prohloubilo. Účelově vázané půjčky na nemovitost není ani jedna z rodin schopna splácet. Přesnou míru zadluženosti před vymístěním jsem nezjistil ani v jednom případě. Když ale přišla řeč na dluhy, zpravidla začali respondenti mluvit o dluhu za nesplácení domu, který se pohybuje v řádu stovek tisíc korun nebo o dluzích za energie. Všem třem rodinám byl minimálně nebo stále je odpojen přívod elektřiny. Bilance výdajů, dluhů a příjmů nebyla nikdy úplně průhledná, ale většinou vycházela tak, že dluhy prostě není z čeho platit, což většinou tvrdili i respondenti.

Nikdo z respondentů nebyl v době rozhovoru zaměstnaný a i u jejich příbuzných to bylo výjimkou. Nikdo, až na pana Smutného, nesehnal práci v místě svého bydliště, otázka, zda je práce ve vesnici, byla zpravidla odbyta jako absurdní. Pan Smutný navíc v místě bydliště pracuje jen ze starostovy iniciativy cílené speciálně pro pana Smutného. To se osvědčuje jako potenciálně účinný nástroj pro alespoň krátkodobé zmírnění chudoby respondentů, která se pohybuje na hranici absolutní chudoby. Také se ale ukazuje negativistický postoj k hledání práce a následná pasivita obhajovaná obavou z diskriminace Romů zaměstnavateli.

Dalším dopadem vymístění je tomuto konceptu vlastní ‚vykořenění‘ subjektů. Respondenti byli vytrženi z prostředí, které znali a v místě bydliště se většinou nemají na koho obrátit s žádostí o pomoc. Vytržení z funkčních sociálních sítí je respondenty vnímáno smíšeně.

Většinou kritizují sociálně vyloučené lokality, ze kterých přišli a stejně tak Romů, kteří tam žili.

Na otázku po dopadech vymístění na další život sociálně vyloučených Romů tak lze v tomto případě odpovědět tak, že prohloubilo finanční potíže. Nemovitosti, do kterých byli Romové nastěhováni, jsou navíc ve všech případech ve špatném stavu a jejich obyvatelům chybí peníze na jejich údržbu. Samotný vzhled těchto domů se odlišuje od domů majority ve vesnici, může tak přispívat ke stigmatizaci Romů a ztěžovat jejich začlenění v rámci obce. Výše vyslovená hypotéza, že si vymístění Romové nesou sociální vyloučení s sebou nehledě na místo, kde bydlí, je tedy na případě zkoumaných Romů ověřena

Respondenti až na jednu výjimku nemají ke svému novému domu kladný vztah, což platí částečně i o prostředí vesnice. Oceňován je v jednom případě klid, což souvisí i s tím, že zkoumané rodiny kladně hodnotí vymanění se z prostředí ghetta, kde jim ostatní Romové ‚kazili pověst‘. Prostředí venkova, respektive vesnic, se vyznačuje díky nízkému počtu obyvatel zvýšeným sociálním dohledem. To znemožňuje anonymizaci Romů a další obyvatelé vesnice tak Romů reflektují adresně. Již při mapování Prostějovska pro Člověka v tísní jsem se setkával s tím, že ne-romové hodnotí své Romské spoluobčany ve dvou rovinách- na jednu stranu často nesou rozšířené stereotypy o Romech a pokud se o nich baví jako o etniku a anonymní skupině lidí, vadí jim. Když ale přijde řeč na jejich romské sousedy, konkrétní lidi, hodnotí je většinou adresně a podle vlastností, které prokazatelně vykazují. Zvýšený sociální dohled může Romů i motivovat, protože jejich činy se nerozplynou mezi anonymní skupinou lidí. Snaha najít si práci, či být obci prospěšný a neomezovat svoje sousedy, je pak těmi konkrétními sousedy zaznamenána a reflektována. Sociální dohled ale může být, tak jako v případě obce Noční, nepříjemný a stejně tak, jako jsou sousedy reflektovány kladné vlastnosti sociálně vyloučených Romů, jsou reflektovány i ty špatné, což se může podílet na zhoršených vztazích mezi Romů a ne-romů a může to vést, také tak jako v Noční, až k sociální izolaci sociálně vyloučených Romů.

Venkov dále nabízí možnost pěstovat zeleninu či chovat hospodářská zvířata. Tato možnost ale, jak jsem zaznamenal, není příliš využívána.

Co se ukázalo jako velmi omezující a nebezpečné, je nevyhnutelná nutnost dojíždění. Ať už jde o dojíždění do práce, za úřady, dojíždění dětí do škol nebo i jen za nákupy, je dopad na rozpočet, se kterým sociálně vyloučení Romové hospodaří, téměř devastující. Náklady za dojíždění přitom nelze dost dobře omezit. Z některých vesnic sice je možné dojít do spádového města pěšky. V praxi ale nelze například vyžadovat, aby rodiče nutili své děti chodit ráno do školy čtyři kilometry pěšky a poté domů.

Naplnění výzkumného záměru bych tedy celkově shrnul takto. Vymístění Romů ze sociálně vyloučených lokalit na venkov představuje riziko prohloubení jejich sociálního vyloučení. Samotná povaha českého venkova se ze statistik, pozorování i výpovědí respondentů jeví tak, že zvýšené riziko sociálního vyloučení platí prakticky pro všechny obyvatele venkova. Samotní sociálně vyloučení Romové čelí zvýšeným každodenním finančním nákladům než ve městě.

Jako podstatný se ukazuje zvýšený sociální dohled obyvatel venkova, který může mít jak pozitivní, tak i negativní dopady. Stejně tak se ukázalo, že je v moci starostů vymístěným Romům situaci částečně ulehčit, ale do vztahů starosty a vymístěných Romů se můžou promítnout osobní vztahy či názory starosty.

Pokud bych měl reflektovat popsané případy vymístění ze Vsetína a Prostějova, musím říct, že zatímco obě rodiny, které přišly ze Vsetína, jsou sociálně vyloučené a žijí v závažném stupni chudoby. Na sociálně vyloučené Romy vymístěné z Prostějova jsem narazil jen jednou. Ačkoliv nejspíš nejde o jediný případ sociálního vyloučení z Prostějova vymístěných Romů, nasvědčuje i mapování prostějovského venkova, kterého jsem se účastnil tomu, že sociálním vyloučením je postiženo méně Romů, než v případě vymístění ze Vsetína. To může být zapříčiněno tím, že vsetínští Romové byli vymístěni za hranice kraje a za kontroverzních, podle respondentů nedůstojných a objektivně neprůhledných podmínek.

V případě vymístění z Prostějova byla Romům nabídnuta možnost, že půjčka propadne, pokud budou svou nemovitost udržovat, při plánování vymístění politici jednali s lidsko-právními zástupci a vnímali rizika.

Samotná politika vymístění tak nejde hodnotit obecně bez přihlídnutí k její konkrétní realizaci. Ukázalo se ale, že s venkovským prostředím spojená rizika jsou natolik závažná, že by, jak se domnívám, mělo politické zastoupení města, ze kterého je vymístění iniciováno, navázat úzkou spoluprací s politickými zástupci vesnice do které jsou Romové nastěhováni. Tento kontakt by se neměl rozpadnout po realizaci vymístění, ale v zájmu integrace Romů do prostředí venkova, na které nejsou zvyklí, a mezi jeho obyvatelstvo, by měly obě strany politické reprezentace spolupracovat, sledovat dále vývoj životní situace vymístěných Romů a podle toho se snažit zmírnit jejich sociální vyloučení například ve spolupráci s agenturami, které se sociálnímu začleňování věnují.

10 Zdroje

- PALOVÁ, P. *Integrace Vsetínských Romů: případ Poschla*. Ostrava, 2009. 77 s. Diplomová práce na Filozofické fakultě Univerzity Palackého na katedře sociologie a andragogiky. Vedoucí diplomové práce PhDr. Daniel Topinka, PhD.
- JAKOUBEK, Marek. *Romové - konec (ne)jednoho mýtu : Tractatus culturo(mo)logicus*. 1. vydání. Praha : Socioklub, 2004. 317 s. ISBN 80-86140-21-0.
- MAREŠ, Petr. *Faktory sociálního vyloučení*. 1. vyd. Praha : Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2006. 41 s. ISBN 80-87007-15-8.
- JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. 1. vyd. Praha : Portál, 2001. 288 s. ISBN 80-7178-535-0.
- PETRUSEK, Miloslav; VODÁKOVÁ, Alena; MAŘÍKOVÁ, Hana. *Velký sociologický slovník : II, P-Ž*. Praha : Karolinum, 1996. 749-1627 s. ISBN 8071843113.
- MAČÁK, Alois. *Vztah mezi Romy a většinovým obyvatelstvem České republiky*. Praha, 2007. 119 s. Diplomová práce. Univerzita Jana Amose Komenského.
- KALEJA, Martin; KNEJP, Jan. *Mluvme o Romech : Aven Vakeras pal o Roma*. Ostrava : Ostravská univerzita, 2009. 199 s. ISBN 978-80-7368-708-3.
- JAKOUBEK, Marek. *Romové - konec (ne)jednoho mýtu : Tractatus culturo(mo)logicus*. 1. vydání. Praha : Socioklub, 2004. 317 s. ISBN 80-86140-21-0.
- VÍŠEK, Petr. *Sešity pro sociální politiku : Romové ve městě*. Praha : Socioklub, 2002. 161 s. ISBN 80-86484-01-7.
- MALCOLM L., Harrison. *Housing „Race“ : Social policy and empowerment*. Aldershot : Avebury, 1995. 168 s. ISBN 1856288609.
- PETRUSEK, Miloslav; VODÁKOVÁ, Alena; MAŘÍKOVÁ, Hana. *Velký sociologický slovník : II, P-Ž*. Praha : Karolinum, 1996. 749-1627 s. ISBN 8071843113.

- *Postavení venkova v olomouckém kraji*. Olomouc : ČSÚ, 2009. 131 s. ISBN 978-80-250-1944-3.
- MAJEROVÁ, Věra. *Český venkov 2005 : Rozvoj venkovské společnosti*. Praha : Česká zemědělská univerzita, 2005. 163 s. ISBN 80-213-1274-2.
- MAJEROVÁ, Věra. *Český venkov 2007 : Studie Jihočeského a Ústeckého kraje*. Praha : Česká zemědělská univerzita, 2008. 246 s. ISBN 978-80-213-1768-0.
- MAJEROVÁ, Věra. *Český venkov 2008 : Proměny venkova*. Praha : Česká zemědělská univerzita, 2009. 188 s. ISBN 978-80-213-1991-0.
- SPÁČILOVÁ, Alice. *Segregace Romů v městském prostoru : Škodova ulice v Přerově*. Olomouc, 2009. 45 s. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci.
- KAŠPAROVÁ, Irena; RIPKA, Štěpán; SIDIROPULU JANKŮ, Kateřina. *Dlouhodobý monitoring situace romských komunit v České republice : Moravské lokality*. Praha : Rada vlády ČR pro záležitosti romské komunity, 2008. 374 s. ISBN 978-80-87041-56-7.
- MAČÁK, Alois. *Vztah mezi Romy a většinovým obyvatelstvem České republiky*. Praha, 2007. 119 s. Diplomová práce. Univerzita Jana Amose Komenského.
- *Terénní mapování a evaluace : 1.část*. Ostrava : Sociofaktor, 2010. 83 s.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum : Základní metody a aplikace*. Praha : Portál, 2005. 408 s. ISBN 80-7367-040-2.

10.1 Internetové zdroje

- Interpretations of social cohesion. In *Report of high-level taskforce on social cohesion: Towards an active, fair and socially cohesive Europe* [online]. Strasbourg : Council of Europe, 2008 [cit. 2011-04-24]. Dostupné z WWW: [http://www.coe.int/t/dg3/socialpolicies/source/TFSC\(2007\)31E.doc](http://www.coe.int/t/dg3/socialpolicies/source/TFSC(2007)31E.doc)

- Český statistický úřad [online]. 2003 [cit. 2011-04-14]. Vybrané národnosti České republiky. Dostupné z WWW: <[http://notes2.czso.cz/csu/2003ediciplan.nsf/t/57004FD472/\\$File/Kapitola3.pdf](http://notes2.czso.cz/csu/2003ediciplan.nsf/t/57004FD472/$File/Kapitola3.pdf)>.
- SILVER, Hilary. *Social Exclusion : Comparative analysis of Europe and middle east youth* [online]. Dubai : Dubai school of government, 2007 [cit. 2011-04-03]. Dostupné z WWW: <http://shababinclusion.org/files/558_file_Silver_Paper_final.pdf>.
- *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti* [online]. Praha : GAC, 2006 [cit. 2011-04-18]. Dostupné z WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/3043/Analýza_romskych_lokalit.pdf>.
- Závěrečná zpráva výzkumného projektu : Analýza postojů a vzdělávacích potřeb romských dětí a mládeže [online]. Praha : GAC, 2007 [cit. 2011-04-19]. Dostupné z WWW: <http://www.nros.cz/programy-nros/ukoncene-programy/transition-facility/ke-stazeni/transition-facility-2006/backend_soubory/analýza_vzdelavacich_potreb_romskych_deti.pdf>.
- TOPINKA, Daniel; JANOUŠKOVÁ, Klára. *Výzkum rizikových faktorů souvisejících s existencí sociálně vyloučených romských lokalit ve městě Přerově* [online]. Ostrava : Sociofaktor, 2009 [cit. 2011-04-24]. Dostupné z WWW: <<http://www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/dokumenty-pro-lokalitu-prerov/vyzkum-rizikovych-faktoru-svl-v-prerove-sociofactor-2009-vyzkumna-zprava/download>>.
- HIRT, Tomáš; JAKOUBEK, Marek. *Souhrnná zpráva o realizaci výzkumného projektu HS 108/03* [online]. Plzeň : Západočeská univerzita, 2004 [cit. 2011-04-24]. Dostupné z WWW: <<http://www.mpsv.cz/files/clanky/1727/zprava.pdf>>.
- Čt24.cz [online]. 2010 [cit. 2011-04-17]. Velké stěhování v Holešově - Romové jdou do nového na okraj města. Dostupné z WWW: <<http://www.ct24.cz/regionalni/brno/102853-velke-stehovani-v-holesove-romove-jdou-do-noveho-na-okraj-mesta/>>.
- *Parlamentní Listy.cz* [online]. 2010 [cit. 2011-04-17]. Romové na okraj města? V Holešově chystají čunkovské stěhování Romů. Dostupné z WWW: <<http://www.parlamentnilisty.cz/kraje/174949.aspx>>.
- *IDnes.cz : Zlínský kraj* [online]. 2010 [cit. 2011-04-17]. Romové v Holešově se stěhují do „čunkodomků“, staré domy jim zboří. Dostupné z WWW: <<http://zlin.idnes.cz/romove-v-holesove-se>>.

stehuji-do-cunkodomku-stare-domy-jim-zbori-pwn-/zlin-zpravy.asp?c=A100930_1458187_brno-zpravy_dmk>.

- *IDnes.cz* : Zprávy [online]. 2010 [cit. 2011-04-17]. Starosta Holešova stěhuje Romy a míří do Senátu, stejně jako Čunek. Dostupné z WWW: <http://zpravy.idnes.cz/starosta-holesova-stehuje-romy-a-miri-do-senatu-stejne-jako-cunek-p9m-domaci.asp?c=A100423_1373654_domaci_lpo>.
- Český statistický úřad [online]. c2011 [cit. 2011-04-26]. Dostupné z WWW: <<http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/home>>.
- SILVER, Hilary. Social Exclusion : *Comparative analysis of Europe and middle east youth* [online]. Dubai : Dubai school of government, 2007 [cit. 2011-04-03]. Dostupné z WWW: <http://shababinclusion.org/files/558_file_Silver_Paper_final.pdf>.
- Modlíci se Romové přehradili cestu extremistům v Krupce, rozehnal je policie. *iDnes.cz* [online]. 9.4.2011, [cit. 2011-04-24]. Dostupný z WWW: <http://zpravy.idnes.cz/modlici-se-romove-prehradili-cestu-extremistum-v-krupce-rozehnal-je-policie-187-krimi.asp?c=A110408_173957_usti-zpravy_oks>.
- HAJSKÁ, Markéta. Romové v českém vzdělávacím systému. *Epolis.cz* [online]. c2011 [cit. 2011-04-18]. Dostupné z WWW: <http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_53_1.pdf>.
- STŘELEČEK, František; ZDENĚK, Radek. Velikost obcí a ekonomická aktivita obyvatelstva. *Deník veřejné správy* [online]. 2006, 5/2005, [cit. 2011-04-7]. Dostupný z WWW: <<http://denik.obce.cz/clanek.asp?id=6207352>>.
- *Veřejná databáze ČSÚ* [online]. 2011 [cit. 2011-04-26]. Dostupné z WWW: <<http://vdb.czso.cz/vdbvo/uvod.jsp>>.
- *Integrovaný portál MPSV* [online]. 2011 [cit. 2011-04-26]. Dostupné z WWW: <<http://portal.mpsv.cz/>>.
- Ministerstvo vnitra České republiky [online]. c2010 [cit. 2011-04-26]. Dostupné z WWW: <<http://mvcr.cz/>>.
- Sociální studia : časopis fakulty sociálních studií MU [online]. c2008 [cit. 2011-04-26]. Dostupné z WWW: <<http://socstudia.fss.muni.cz/>>.

- GRYGAR, Jakub; STÖCKELOVÁ, Tereza. Příčiny a souvislosti stěhování vsetínských Romů z pavlačového domu č.p. 1336 v říjnu 2006. Zpráva z šetření [online]. Brno : Masarykova univerzita, 2007 [cit. 2011-04-17]. Dostupné z WWW: <http://www.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/aktuality/vsetin_final_070228_FINALE.pdf>.